

m. kacalo

ZORA

LETO GOD. 22. ŠT. BR. 1-3

**GLASILO JUGO
SLOVANSKEGA
KATOLIŠKEGA
DIJAŠTVA**

**GLASILO JUGO
SLAVENSKOG
KATOLIČKOG
DIAŠTVA**

Vsebina

CLANKI:

Uredništvo: Ob zori	1
Pavao Jesih: Priprava za rad u narodu	2
Dr. Jos. Srebrnič: Revizija v našem verskem življenju	4
Petar Čule: Je li opravljan napadaj znanosti na vjeru?	8
Dr. Pero Rogulja: Medu Slovencima	15
Jos. Kovač: Vjekoslav Klaić	18
Phil. Jos. Kovač: Nepriobčen dokument Jugoslavije	20
Ciril Jeglič: Perditio tua ex te, Israel!	22
KULTURNI VESTNIK	23—30
SOCIJALNI POKRET	30—32
ŽARKI	33—34
PRVO CVIJEČE:	
Novo pokolenje	35
Josip Zdunić: Na putu	35
Roza Venny: Ostavljaju	36
Anton Vodnik: Žalostna	36
Ciril Jeglič: Teta in stric	36
France Žužek: Ob oknu	37
Jože: Ob roži	37
Jože: Jesenska pesem	37
Ivan Brodnik: Deček z ulice	38
Roza Venny: Tonem	39
J. M. Tomažin: Pesem predice	39
Anton Vodnik: Revne deklice psalm	39
Bolsky-Soljačić: Iz ciklusa »Carmen«	40
Roza Venny: Sumorno jutro	41
S. S.: Misel	41
J. M. Tomažin: Slepí berači	41
J. M. Tomažin: Gobavec	42
Oroslav: Poletni večer	42
A. Vodnik: Ležanje v senci	42
A. V. Dimnik: Iz gajev ljubezni	42
J. Zdunić: U jesen	43
Tri misli	43
A. Vodnik: V svitu večerne zarje	43
A. Vodnik: Katere so rôle?	44
LISTNICA UREDNIŠTVA	44

Uredništvo »ZORE«: Janko Kralj, Ljubljana. Jugoslovanska tiskarna.
 Naročnina naj se blagovoli pošiljati
 Upravništvu »Zore«: Ljubljana, pisarna Jugoslovanske tiskarne.
 Naročnina za celo leto 20 K, za dijake 10 K.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomazič.

184225102

LETNIK
XXII.

ZORA

ŠTEV.
1.—3.

Glasiilo katoliškega jugoslovanskega dijaštva.

Ob zori.

V razdobju petih vojnih let smo idejno doživeli celo stoletje. V njem so zamrli koraki onih stotin mladcev, ki so vso svojo moč in voljo posvetili eni misli: Ustvariti krščansko Jugoslavijo. Z ognjem in idealizmom mladine so verovali v njo tedaj, ko je sodobna inteligenca videla v krščanstvu negacijo vse moderne kulture in v jugoslovanski ideji utopijo. Tradicija tega rodu, ki je vzrastel ob »Zori« in »Luči«, nam daja trdne izkustvene vidike, v duševni osamljenosti in borbi teh let so se nam pa odprla nova obzorja.

V prelomu dveh vekov se zbiramo, noseč v sebi visoke, svet prestvarjajoče ideale, katerih izvor je živa vera. Središče in žarišče našega mišljenja je religija; po njej postanemo samih sebe prosti in s to svobodo altruizma hočemo na delo za človeštvo v jugoslovanskih zemljah. Ker naš nacionalizem ni abstrakten in sanjarski; on stremi za tem, da razmahne in ojači ljudstvo vse svoje verskonravne, kulturne in gospodarske sile. Jugoslovansko katoliško dijaštvo, ki je bilo prvi glasnik tega realnega, socialno čutečega jugoslovanstva, hoče tudi nazunaj zrasti v celoto. To stremljenje izraža sklep zastopništva vseh jugoslov. kat. dijaških organizacij: »Zora« je znanstveno in leposlovnno, »Luč« pa organizatorno glasiloo celokupnega jugoslov. kat. dijaštva.

Ob tem dovršenem dejstvu, ki bo, kot upamo — zarezalo našemu pokretu novo in globljo strugo, je dobro, da pogledamo nazaj in naprej. Nazaj: Trideset Daničarjev, desetorice bratov iz »Hrvatske«, »Domagoja«, »Zarije«, nešteto brezimnih naših tovarišev leži v daljnih grobovih in nam s smrtnim molkom govori: Vsaka ura je seme stoletja! Njih dediči smo. Vse, kar se

je v smrtni uri strnilo v njih v eno samo hrepenenje, v en sam poslednji klic, to nosimo mi v sebi: Bog, domovina, človeštvo! — Iz globin sodobnega življenja pa odmevajo udarci kladiv, sestradane roke vpijó k nam: Dajte nam, kar je vaša last po našem delu! Slišimo njih glas. Socialni čút se je v nas okrepil. Iz ljudstva smo vzšli, vanj pojdemo, tvoreč most med moderno kulturo in živimi silami vernege naroda, ki jo edine morejo prenoviti.

Janeza Evangelista pa ni tam med mrtvimi. Daleč pred nami stoji sredi ledin osvobojene domovine Sejalac — in bo sejal, dokler bo ena naša roka gibala. In vsem malodušnim, vsem, ki ocenjujejo vrednost dela le po uspehu ali neuspehu, nevedoč, da je trud, razvijanje sil, teženje samo zase svrha in plačilo, — vsem kliče: »Cel svet vpije: Kje je Mož, ki nas bo rešil? Rabimo Moža! Ne razgledujte se tako daleč po tem možu, imate ga pri rokah. Ta mož — si ti, sem jaz, je vsak izmed nas...« Da, samo z etičnim in umskim prepородom posameznika bo prišel prepород sveta. Samo en cilj mora imeti naše gibanje pred očmi; da izkleše vsak izmed nas iz sebe etično in umstveno visokostoječo, izrazito osebnost, ki bo prežeta s krščanskimi idejami. Vzgoja lastne osebnosti s pomočjo močne vere in resen, temeljit študij sta edini poti do tega cilja. V tej smeri morajo delati vse naše organizacije, to pot pojde tudi »Zora«. Kulturni delavci s širokim obzorjem in temeljito strokovno izobrazbo naj izidejo iz šega gibanja; vsakdo izmed nas mora v sebi nakupičiti bogat zaklad znanja, iz katerega bo črpal vsebino svojemu delu za kulturo in ljudstvo.

»Zora« se zaveda teh nalog. Nuditi hoče trdne znanstvene temelje našemu

verskemu prepričanju. Predvsem bodo našli tu hvaležno polje tov. bogoslovci in filozofi. Potrebna pa je tudi jasna orijentacija v socialnih vprašanjih; predvsem se bomo ozirali na narodno-gospodarske korenine tega osrednjega problema naše dobe, ker le tako dobimo smernice za stvarno delo. Zunanjemu političnemu ujedinjenju naših treh plemen mora slediti notranje, kulturno in versko edinstvo. Jugoslovansko kulturo — živ organizem treh živih organizmov, — bomo ustvarili, če bomo izmenjavali plemenske kulturne vrednote. Oni, ki streme za tem, da izginejo specifični znaki plemen v jugoslovanskem morju, in oni, ki skušajo ustvariti ilirščino, ne bodo rešili tega problema. Šele tedaj, ko bodo kulturne vrednote vseh treh plemen duševna last naše inteligence, bo mogla pognati korenine edinstvena kultura. »Zora« bo skušala v tej smeri storiti korak naprej, ker vidi v tem eno svojih najlepših nalog. Ko umira z mučeniško gloriole obžarjeno jugoslovanstvo fraze, bomo mi v sebi polagali temelje realne edinstvene kulture.

Tudi na umetniško vzgojo nismo pozabili. Visoko cenimo ta poduhovljeni vre-

lec lepote, že zato, ker je najbližji Duhu, najbolj ločen od vsega materijalnega. Tovariši srednješolci in vi vsi, ki vam umetnost ni luksuz in igračkanje z besedami, ampak živa potreba srca in ustvarjajoče sile, — vam je namenjeno »Prvo cvijeće«. Nismo ga uvrstili zato, da bo kristalizacijska točka kake literarne struje; vemo, da se krepka umetniška osebnost ne da vkleniti v spone umetniškega programa. Široka svoboda bo vladala v njem, odloča naj samo umetniška vrednost vposlanih prispevkov. Da so vsa narečja enakopravna, da je ekavščina ravnotako dobrodošla kot ijevskavo narečje, je jasno.

Tovariši! Kršćanski dijaki slovenskega, hrvatskega, srbskega in bolgarskega plemena! Portae patent — v naš svobodni dom vas vabimo. Vsaka zdrava misel in trezna kritika bo našla mesto v njem. Od vas je odvisno, v koliko bo »Zora« mogla izvršiti svoje načrte. Jugoslavijo bodočnosti, ki jo moramo šele ustvariti s svojimi dušami in rokami, bomo zidali v njej. Tej naši kršćanski domovini in vam vsem, bratje, pošiljamo ob novi zori svoj plamenič pozdrav!

Uredništvo.

PAVAO JESIĆ:

Priprava za rad u narodu.¹

Katoličku akciju uz štampu na više promiču organizacije. Ima ih različnih vrsta: svaka vrsta imade svoju posebnu zadaću i posebnij karakter. Glavni je karakter srednješkolskih i akademskih organizacija rekrutiranje i odgoj pionira i apoštola katoličke akcije. Iz toga se vidi aktuelnost moća referata. Bilo bi dobro, da se slični referati drže nekoliko puta u godini u svako daćkoj organizaciji. Bolje je, da ih drže naši ljudi, koji imadu već prakse i iskustva, nego li sami đaci. Tako bi nastojanje i organizacije i pojedinaca u radu toga smjera bilo praktičnije i potpunije.

Rad u narodu.

Organizirani katolički dak treba da taj »rad u narodu« shvati u potpunom opsegu. U tom opsegu sadržaje dvoje: rad pojedinca kao zvaničnika i kao člana katoličkog pokreta. Za one dakako, koji se

kao potpuni i gotovi ljudi posve posvećuju katoličkoj akciji, prvo polje rada ne postoji.

Od naših ljudi kao zvaničnika tražimo i mi i javnoć, da bodo ljudi na svom mjestu, da najsavjesnije ispunjaju svoje staleške dužnosti, što više da i njihov puki zvanični rad imade posebnu »boju«, bude vplemenjen duhom našeg pokreta, bude rod duha »našega« čovjeka. Za takav pozniji rad će se organizirani katolički dak spremati tako, da bude ako ne najbolji, a ono bar najsavjesniji dak u školi, da nastoji i privatnim radom proširiti školsko znanje, osobito u onome predmetu, u kojem će se specijalizirati, i da kod učenja misli na praktičke potrebe svoga poznijega zvanja i potrebe katoličkog pokreta s obzirom na njegov budući položaj. Za katoličkog đaka treba da to bude vrlo važan momenat, pogotovu kad vidimo, gdje danas toliko stradaju sve vrednote narodne najviše radi toga, što nemamo stručnjaka, ljudi »na mjestu«, ljudi savjesnih i poštenih.

¹ Referat seniora g. P. Jesića na daćkom sastanku u Zagrebu.

No organizirani katolički dak mora da imade pred očima uz ovaj prvi ideal još i drugi: kao član katoličke srednjoškolske organizacije i kao poznije intelektualac katoličkog pokreta mora da postane pionir i apoštol katoličke akcije. Najdragocjeniji su plodovi naših srednjoškolskih i akademskih organizacija seniori, koji su se ili posve posvetili katoličkoj akciji ili joj dnevno prinosе žrtve svoga slobodnog vremena, počinka, komoditeta i svih svojih iole slobodnih energija.

O pripravi za to drugo polje »rada u narodu« zapravo treba da referiramo. No prije treba da imademo jasnu sliku toga rada.

U čemu se sastoji taj rad?

Katolička se akcija pokreće, razvija i ustaljuje a) životom i b) radom pojedinaca.

Ideja i ideal se manifestira životom pojedinaca. Najsigurniji i najočitiiji dokaz stvarnosti i vrijednosti ideje, programa i ideala je realiziranje njihovo življenjem. Sjaj života naših uzornih ljudi je najbolja apologija našeg programa, najodlučniji dio ugleda naše akcije i najuspješnija propaganda našeg pokreta. Važnost toga momenta po razvoj naše akcije povećava sadanje doba općega nepovjerenja, desperacije i indolencije.

Razviti katoličku akciju u narodu svojim radom znači proširiti katoličku štampu i organizirati na katoličkim načelima sve vrste nastojanja oko vremenitog i vječnog boljitka svih pojedinaca. Teško je nabrojiti sve što spada ovamo; tek nešto: vjerske, karitativne, prosvjetne, ekonomske i političke organizacije; analfabetski tečajevi, pučka sveučilišta, čitaonice, knjižnice, uzorna gospodarstva itd.

Sad možemo na samu stvar.

Priprava za takav rad.

Tri dijela opsiže; a) vlastiti odgoj; b) teoretička naobrazba; c) vještina u praksi.

Temelji, najglavniji uvjet uspjeha, izvor snage, mjera sposobnosti, najsigurnije jamstvo ustrajnosti itd. jest u vlastitom odgoju. Ako se tako naš dak orijentirao, onda može veselo poći dalje.

Vlastiti odgoj katoličkog daka treba da ide za tim, da postane posve »naš«, da bude prožet »našim« duhom. Taj »naš« duh ima više karakteristika; najodličnije su radikalnost načela i revnost u radu. Naš dak treba da posveti osobiti mar i

tome, da postane što discipliniraniji, požrtvovniji, ustrajniji, marljiviji, trzajniji, karakterniji, čedniji, a osobito što pobožniji.

Da se što lakše i savršenije vine do tih uspjeha, neka pročita sva godišta »Luči« i »Straže«, prouči knjigu od dr. Ušeničnika: »Več Luči«. Nadalje neka svaki dan čita nešto iz »odgojnog« štiva: Terseglavov Excelsior, Mardenovi prevodi, Smiles, asketske knjige itd.; neka piše dnevnik; neka imade dnevni red, kojega će se točno držati; neka nastoji, da što više opći s ljudima, osobito iskusnijima i boljima; neka bude što bolji i savjesniji član svoje organizacije.

S obzirom na teoretsku naobrazbu, koja će katoličkog daka osposobiti za što življu katoličku akciju, spominjem studij filozofije, apologetike, socijologije, nacionalne ekonomije; nadalje studij našeg pokreta i sličnih pokreta u drugim zemljama (Belgija, Njemačka, Francuska, Italija, Slovenija); studij svih vrsti organizacija i instituta socijalnih. Vrlo je važno, da se svakoj uz pregledni studij svih ovih disciplina specijalizira u jednoj od njih. A da se tim studijima može u životu i radu kasnije što više okoristiti, vrlo je potrebno, da približezi uvijek lijepa mjesta, ekscerptira važnije partiije, a iz novina i časopisa spremi stvarnije odreske u »mapu«.

Za studij će našim dacima dobro doći filozofski, socijalni i apologetski članci »Hrv. Straža«, »Časa«, »Kat. Obzornika« i »Rimskog katolika«; nadalje filozofske knjige dr. Bauera, dr. Zimmermanna i dr. Stadlera; prevod Devivierove apologetike; Krekova i Ušeničnikova socijologija; Milobarova, Peschova i Philippovicheva nacionalna ekonomija; sva izdanja münchen-gladaškog Volksvereina.

Napokon ćemo pripravu upotpuniti, ako steknemo vještinu u praksi, u radu. Najljepša ideja, najgenijalniji program slabo koristi, ako se ne ostvari, izvede. Teško je to. Nespretni smo. Rezervirani smo. Oklijevamo. Ne znamo početi. Bojimo se. Obzirni smo. Itd. Zato treba što prije početi raditi, već kao dak, a osim toga i mnogo se vježbati u svakoj vrsti rada. Za vrijeme ferija treba začeti u sve moguće organizacije kao aktivan član ili kakvi funkcionar; dobro je u toj nakani početi i u inozemstvo, gdje je to savršenije provedeno. Svaka naša organizacija treba da nastoji, da bude svaki njezin član aktivan; da što češće nastupa; da se svi obredaju kao funkcionari organizacije; da se češće improviziraju na organizacijskim sastan-

cima sastanci i skupštine različiti drugih, narodnih organizacija; da se od vremena do vremena prirede u društvu tečajevi za vođenje pojedinih važnijih tipova organizacija. Svaki pojedini treba da si brižno sprema priručnu knjižicu; da si sastavi bibliografiju prema potrebama svoja poznijeg zvanja i rada; da si pribavi razne adrese, koji će mu kasnije trebati; da pribire građu za nagovore, predavanja, deklaracije, zabave; da steče vještine u glazbi, pjevanju i redateljstvu; da si pribavi

priručnike, razložita pravila, poslovnike, programe itd.

Svršavam! Naša katolička akcija nam je od svega najdraža. Što je čeka? Ovisi o vama. Budite si toga potpuno svijesni! U svakom od vas je naslagano veliko blago: ono najdragocijenije, je najdublje. Svijest teške odgovornosti neka vas trajno prati i progoni kroz čitav život! A kad ste učinili velike stvari, skrušite se pred Bogom, da ih blagoslovi, jer naša je akcija — Božja akcija!

Dr. JOS. SREBRNIČ:

Revizija v našem verskem življenju.

Jugoslovansko katoliško dijaštvo se hoče novim razmeram primerno orijentirati, a hkratu hoče tudi ugotoviti in konsolidirati kontinuiteto s svojo preteklostjo. To je veliki pomen današnjega zborovanja.

Moje poročilo se gotovo bolj dotika kontinuitete. Orijentacijo ter ž njo spojene smernice za prilagoditev novi dobi more podati kot najlepši svoj sad to celokupno zborovanje. —

Najprej besedo o naravi dijaških organizacij.

Vsaka organizacija, ki da kaj na svojo čast in na svoj ugled, hoče ostati zvesta tradicijam, ki jih je prejela od svojih ustanoviteljev, ali — kar je isto — hoče vzdržati kontinuiteto s svojo preteklostjo. Zato velja: Sint ut sunt aut non sint.

Prav dostikrat je to neizmerno težko, posebno težko v dijaških vrstah. Kajti ni organizacije, kjer bi se posamezne generacije tako hitro menjavale kakor dijaška. Minejo štiri leta, kvečjemu pet let, in že so tukaj v isti organizaciji na celi črti čisto novi obrazi, ž njimi seveda nove misli, nova pota, novo življenje. Zato ni nobena organizacija že po svoji naravi tako radikalna kakor dijaška, in nikjer se tako popolno ne zrcalijo časovni in idejni toki kakor v njej. V tem tiči bistvena lastnost dijaških organizacij, ki jim donaša vednih simpatij, ki vzbuja obilo privlačne sile, a tvori hkrati največjo nevarnost za tradicije, za kontinuiteto v njih. Ni treba daleč iti, da srečamo dijaška društva, ki nimajo s svojim početkom nič skupnega več kakor morda le ime. —

Le katoliško dijaško društvo se s tem, da je katoliško, eo ipso postavi

na temelje, ki mu zagotavljajo vsaj v eni smeri kontinuiteto ter vez s tradicijami. Nevarnosti pa in težkoče za ohranitev kontinuitete tudi v tem slučaju nikakor ne minejo. Ni treba, da izhajajo od članov samih; stvarja jih duh časa, ki se samoposebi umevno odsvita najbolj v dijaštvu. —

Mi živimo sedaj v razmerah, ki so popolnoma drugačne od onih pred vojsko. Ne spada semkaj, da bi jih celotno analiziral. Naša naloga je, da se zavedamo pred vsem onih pojavov, ki so v tesni zvezi z religioznim življenjem, posebno med dijaštvom. Zato revizija!

Tu ne bom govoril o škodi, ki jo je vojska verskemu življenju sploh donesla in jo v svojih posledicah še zmerom donaša. Očrtati hočem nevarnosti in težkoče, ki so ravno za nas pereče, najprej v gotovih splošnih pojavih, potem še v naših ožjih razmerah.

En zelo značilen pojav je omalovaževanje avtoritete kot moralne sile. Avtoritete ne pozna ne general, ne vojska, ne vojaško življenje, ne vojak; ne poznajo je ne kapitalizem, ne socializem in ne boljše-vizem; ne pozna je ne racionalistična filozofija, ne ateizem sploh, kajti povsod vlada le pojem lastne moči. Tudi demokratsko gibanje, ki preplavlja danes ves kulturni svet in v čigar toku se zavestno nahajamo mi vsi, skuša, dasi ni načelno proti njej, avtoriteto kolikor možno eliminirati, češ: nositelj oblasti je ljudstvo, smo mi vsi. Besede podobnega pomena je čitati dan za dnem po vseh naših listih. Avtoriteto, slonečo na velikem znanju, na velikih uspehih, na

velikih osebnih zmožnostih, vsaj v gotovi meri še priznavamo in vpoštevamo; toda avtoriteta oblasti, ki jo kateri v socialni hierarhiji človeške družbe ima, nam je že kar tuja postala.

Ni mogoče iti v podrobnosti, ugotavljam le dejstvo.

Odtujitev oblastnoseči avtoriteti, nje omalovaževanje, nje ignoriranje je dandanes splošen pojav. Bil je sicer že pred vojsko zelo razširjen; toda vojska ga je s svojim vplivanjem ter z idejnimi toki, ki so se z njo razvili, kar potencirala.

Od tu preti v sedanji demokratski dobi velika nevarnost tudi vsakemu katoliškemu gibanju.

Kajti v katoliški Cerkvi temelji vse na avtoriteti. Že čin vere, s katerim postane nekristjan član Cerkve, je čin razuma, ki se prostovoljno skloni pod avtoriteto, božjo namreč. Poleg tega nima ljudstvo nikake vloge pri vladanju Cerkve; nikjer ne daje tukaj ljudstvo katerihkoli zakonov, odredb in obveznih določb; Cerkev vladajo le papež in škofje; nikjer ni volitev, nikjer ljudskih zastopnikov, nikjer parlamenta ali kateregakoli zakonodajnega zbora v našem demokratskem zmislu. Ustroj ustavnega življenja v Cerkvi, ki je vendar mnogo večja in impozantnejša organizacija kakor vsaka država, je popolnoma drugačen, kakor ga mi v svoji sedanji demokratski miselnosti hočemo imeti v državi in v vsaki organizaciji. Ta miselnost — in to je, za kar gre — nas lahko zavede, da bi radi tudi v Cerkvi ustavno življenje drugače imeli, moderno, vsaj tu pa tam podobno onemu v demokratski državi. In že smo na napačni poti! Splošno se opaža, kako se osebe, nosilce avtoritete v Cerkvi, presojajo in obravnavajo po merilu, ki ga je ustvarilo moderno demokratsko mišljenje. Kritizirajo se v duhu istega merila njih odredbe. Celo osebe takih krogov, ki sami spadajo v hierarhične stopnje v Cerkvi, se puste po tem duhu vplivati. Ni dvoma, duh modernega demokratizma dobiva svoje odmeve tudi v Cerkvi, dasi ne more nikdar imeti v njej domovinske pravice.

Znak, četudi le sprva nezavesten, da smo zašli, je omalovaževanje, ignoriranje avtoritete najprej sploh, potem še one v Cerkvi. Druga značilna stran modernega življenja je nedostajanje zmisla za nadnaravne in za velike npravne dobrine. Preveč se misli in dela materialistično, v smeri na zunanost. Vojska je silno ubila čut za čistost, za devištvo, za treznost, za pravič-

nost, za usmiljenje in ljubezen do bližnjega; čut za premagovanje srčnih in umskih strasti, skratka za udejstvovanje one pozicije, ki nam jo kot postulat odkazuje razmerje med nami in Bogom. Kako malo jih je, ki mislijo in delajo na harmonično izpopolnitev lastne osebnosti v luči in zahtevah tega razmerja? In vendar je to prva dolžnost vsakega človeka. Vojska je posebno možu ukradla notranjost. Nahajamo se sredi mogočnega razvoja kakor sredi veletoka, in prav tako nam je, kakor človeku v valovih, ki izliva vse svoje misli in ves svoj trud na trdno točko, ki bi jo tako rad dobil, pa je ne more. Vsi, ki ste bivali po strelnih jarkih, po vojašnicah, na begu in v izgnanstvu, v uradih, na trudnih potih za vsakdanjo prehrano, v prenapolnjenih stanovanjih, boste razumeli, kaj mislim. Ljudje iščejo, mislijo in mnogo delajo, a njih cilji so zunaj njih. Bog, čednost, lastna npravna izpopolnitev, to so pojmi, ki se jim s svojo veliko vsebino v zavesti kar ne marajo pojavljati.

A ravno k tem pojmom se moramo vrniti; kajti ni iskrenega katoličana brez resnega stremljenja za nadnaravnimi dobrinami, ki jih pa moremo le tedaj doumevati, če sije, kakor sonce v naravo, redno tudi v dušo našo po besedi božji, ki jo slišimo ali čitamo, topel sij resnice in se mi zavestno brigamo za lepoto v notranjosti svoje duše. Ta vzvišena akcija mora postati vidna posebnost katoliških dijaških vrst; prav tako energična mora biti, kakor je energična zunanja ločitev katoliške in nekatoliške dijaške organizacije. Gotovo ena najlepših nalog katoliške dijaške organizacije je, delati proti strupenemu toku moderne verske zunanosti ter klicati člane h gojitvi krasot notranjega nadnaravnega življenja. Evharistija, češčenje deviške Bogorodice, krščanska karitas vodijo do tja.

Le štiri točke, zrasle iz naših ožjih razmer, bi omenil.

Prva je ta-le: Naše nove državne meje nas bodo na ves drug način ločile od sosednih narodov, kakor smo bili ločeni od njih do sedaj. Naše dijaštvo, ki je študiralo na njihovih visokih šolah, je dobivalo mnogo kulturnih nagibov od tam, n. pr. od Čehov in od Nemcev. Tudi nam so bili nemški katoličani v marsičem učitelji. Dr. Krek je pri njih študiral; in katoliška dijaška društva so oni imeli mnogo pred nami. Mnogi c a našega dijaštva bo odslej štu-

dirala doma sredi svojega troimenega ljudstva. Naša narodna individualnost se bo sicer s tem krasno razvijala, a nevarnost bo, da postane nje duševno obzorje omejeno, mi sami pa — tudi katoličani — ekskluzivni. Lahko se zgodi, da se z državno mejo že po prvih desetletjih dvigne kulturna meja, ki nam bo onemogočevala, razumevati in ceniti kulturo in miselnost naših narodnih sosedov. To je vsekdar velika škoda za katoliško edinstvo med narodi. Izognemo se ji z učenjem tujih, osebito sosednih jezikov. Lahko rečemo, da so narodno nestrpni najbolj tisti katoličani, ki takih jezikov ne poznajo. Naši sosedje Lahi, Nemci in Mažari so nam priča za to. Mi pa jih ne smemo posnemati pri tem; to ni ne krščansko, ne kulturno. S tega vidika je učenje tujih, posebno sosednih jezikov za poglobitev katoliške misli med nami samimi in med narodi sploh — rekel bi — vsaj za izobražene katoličana skoraj npravna dolžnost. To učenje mora tudi pri vseh naših katoliških dijaških organizacijah zavzemati važno mesto.

Res je, da bodo mnogi dijaki pohajali inozemska vseučilišča; oni bodo takorekoč dani posredovateli med kulturnim razvojem drugih narodov in med nami. Naša skrb mora biti, da bo njih posredovanje tudi naši katoliški stvari v prid. Zato moramo želeti, da gredo vsaj nekateri nadarjeni fantje tudi iz naših vrst v inozemstvo študirat, da se tam katoliškim tovarišem pridružijo ter pridejo potem med nas nazaj z velikim strokovnim znanjem in novimi nagibi, ki naj naše katoliško gibanje vzdržujejo na višini sodobne kulture. Zadeva je zelo važna za nas vse; ona utegne v isti meri, kakor se bomo zanjo brigali, bodisi pozitivno bodisi negativno vplivati na verskonravno stran celega naroda.

Tretje, kar bi tu povdaril, so čisto nove razmere, v katerih bomo odslej živeli. Katoličani in pravoslavni — približno enaki po številu — bomo poleg mohamedancev odslej dalje pod isto streho. Problem za nas obstoji v tem, da najdemo tak način življenja, ki naj bi na eni strani vedno bolj pospeševal državno edinstvo nad nami ter poglobljaj medsebojno razumevanje, spoštovanje in prijateljstvo, a ki bi na drugi strani nam kot katoličanom ne bil nikdar ne v spodtiko, ne v škodo, pravoslavnim pa omogočeval približevanje k nam ter jim dokazoval, kako jih cenimo, dasi so versko ločeni od nas. Morda se bo dogajalo,

da si bo marsikateri ob pogledu na pravoslavje dovoljeval nazore, korake in dejanja, ki ne odgovarjajo ne duhu ne odredbam katoliške Cerkve. Bodí kakorkoli, s to okolnostjo mora katoliška dijaška organizacija računati, kajti nebroj stikov se bo porodilo med dijaki obeh veroizpovedanj na vseučiliščih v Jugoslaviji; med katoličani in pravoslavnimi na političnem, gospodarskem in socialnem polju, kjer bo treba jasno in dostojno varovati našo katoliško posebnost. Odkritost v tem oziru in ljubezen, ki nam jo nalaga ista posebnost, bo njim in nam, pa tudi svari sami največ koristila.

Še ena važna zadeva je kot nov pojav v tesni zvezi z našim versko-nravnim življenjem. To je stanovanjska beda. Produkt je naših dni; stari kronisti niso še nikjer poročali o nji. Ona tvori v resnici veliko ljudsko nadlogo, ki jo prav lahko vsporejamo z velikimi nadlogami prejšnjih vekov; lakoto in kugo. Stanovanjska beda vsebuje prav veliko nevarnost ne samo za fizično dobrobit, ampak tudi za versko npravno življenje. Sredi te moderne bede se nahaja skoraj vse naše dijaštvo, ki študira v Pragi, Brnu, na Dunaju, v Gradcu, v Zagrebu, v Beogradu, v Ljubljani. Veliko moralno zlo, ki je s to nadlogo združeno, nam lahko prav mnogo dijaštva skvari in odtuji. Treba bo najti sredstva, da se to zlo kolikor možno paralizira! —

Tu imate sliko novih razmer, ki postavljajo za naše verskonravno življenje nove naloge pred nas. Poleg njih še borba za obstanek za mnoge tudi iz našega dijaštva in vrhu vsega še bol, da je od naše lepe zemlje odtrgan najlepši del, ki bi ga danes na tem zborovanju toliki in toliki zastopali, a jih ni, ker jih kruta sovražna sila tišči proč od nas — —

Sedaj še nekaj refleksij!

Zbrali smo se, da spoznamo resnico v dejanskih razmerah in da si določimo naloge, ki jih hočemo reševati in pota, ki jih hočemo hoditi. Skoraj nov svet nas obdaja povsod; a zavedamo se, da je Kristus s svojo Cerkvijo isti kot prej. Tako smo po Kristusu spojeni z največjo silo na svetu, ki nas druží z narodom našim in s katoliško preteklostjo naše lepe organizacije. Petindvajsetletnica njenega obstanka, ki ga letos praznujemo v »Danici«, je petindvajsetletnica idealno-lepega dela za katoliška načela.

Vsa naša preteklost izpričuje, da nam religija ni puhlica, ampak dejanje in resnica; sveta dolžnost, ki se ji nihče ne more in ne sme odtegniti, ne posameznik ne družba, in ki se razteza na razum in voljo.

Neizčrpne gonilne sile nam daje Cerkev na razpolago, če le hočemo seči po njih. Ignacij Loyolski n. pr. je tukaj spoznal, čemu je prav zapravčlov ek na svet u; in ni pomišljal več, temveč odšel v Montserrat in tam pred podobo naše ljube Gospe odložil svoje vitežko orožje, svojo bogato obleko daroval beraču, v obleko berača pa sebe odel, odpovedal se je karieram sveta in svoje korake umeril v bolnico, da bi tam pri bolnikih zadnja dela opravljal. A gonilna sila ga je tirala še naprej, v nebeške svetniške višine, a njegovo osebnost na zemlji podaljšala v nedogledne dobe, v katerih deluje po redu, ki ga je ustanovil. »Kaj pomaga človeku, če ves svet pridobi, na svoji duši pa škodo trpi?« — Te besede so Frančiška Ksaverija nagnile h globoki reviziji lastnega življenja, so v njem energije vzbudile, ki niso mirovale, dokler ni na stotisoče nesmrtnih duš Kristusu pridobil, samega sebe pa povzdignil na stopinjo apostola in svetnika.

Podobne gonilne sile stoje tudi nam na razpolago. Po njih moramo segati ope tovano in sistematično, če hočemo v sedanjih razmerah kot katoličani zmagovati. Katoliška resnica nam veleva, da služimo Bogu konstantno tudi sredi moderne kulture; da varujemo dušo svojo vsake škode; da radi pohitevamo k sv. zakramentom kot sredstvu, brez katerega ni mogoče dolgo vstrajati na višini odločne katoliške doslednosti. Katoliška resnica nas dalje še pozivlja, da posvečujemo svojo skrb v isti religiozni smeri tudi drugim, celim stanovom, celemu narodu. Pravo katoliško delo se mora vršiti vedno »sub specie aeternitatis«. Kako krasno deluje naš hrvatski katoliški seniorat in kako lepo se zrcali njegov duh v »Seniorskem Viesniku«!

A brez sistematične verske naobrazbe lastnega srca in lastnega duha ni mogoče ostati v višini katoliške odločnosti. Ako se celo duhovniki izneverjajo — kdo se ne spominja, da imenujem le nekatere: Lamennais-a, Döllingerja, Tyrella, Loisy-a, Murri-ja, Hoenbroecka, tudi našega Ašker-

ca —, ki imajo vendar posebno večletno vzgojo za seboj, ki so bili z vso skrbjo uvedeni v verske resnice in v vsa sredstva, potrebna za večne koristi lastne duše, kaj naj drugi pričakujejo za-se, ki vsega tega niso imeli? Bog je izraelskemu ljudstvu razglasil svojo postavo med grozotami strašnega groma in bliska, da bi ne pozabilo, kdo je njegov gospodar in da bi pred očmi imelo kazni, določene za prestopke božje postave. A ni minilo par tednov, pa je bilo na kolenih pred zlatim teletom, ki si ga je samo napravilo. Tak je človek!

»Teško je biti kreposten« — je že grški modrec Pittakos razglašal.

A mi hočemo biti! To zahteva od nas katoliški pridevek! Zato pa delajmo vsak brez izjeme sistematično na svoji versko-nravni izobrazbi. —

Meni se zdi, da bi lahko z vso upravičenostjo še eno sekcijo imeli; sekcijo, ki bi tolmačila versko nravno življenje katoliškega dijaštva, ugotavljala njegov nivo ter sklepala o novih smereh! — Lastnih notranjih religioznih doživljanjev ter lastne religioznosti nikdo rad drugim ne razodeva. Preintimno nam je vse to. In vendar je važno, da slišimo kaj o naši notranjosti tudi iz prijateljskega srca. Sekcija, ki jo v mislih imam, bi imela vlogo, ki jo nepokvarjen čut okusa za zdravje celega telesa ima. Tiho, skromno, skoraj neopazno odvrata od njega, kar mu je škodljivo, in dopušča k njemu prav tako skromno, kar zdravje njegovo ohranja in krepi. Jaz mislim, da bi kmalu postala ljubljenska cele organizacije. Ta akcija bi bila lahko tudi akademična kongregacija. Te ne smemo nikjer pozabiti, prevelikega pomena je za naše versko-nravno življenje! —

Pri koncu sem. Danes je veliki dan; danes pregledujemo svoje vrste, da se po vojski razpršene znova formirajo. Že pričanja katoliško življenje v dijaštvu zopet delovati, isto kot nekdanj, ognjevit, nemirno, vedno mlado in napredno! Prepričan je plava nad njim, da more le katoličanstvo s svojim delom prinesiti spas in veliko bodočnost lepi domovini naši, nam samim pa mogočne utehe, velike uspehe in enkratno božje življenje nad zvezdami. Veliki ideali in velike naloge nas vabijo, da jim svoje moči posvetimo. Na razpolago smo jim! »A delo in trud nam Bog blagoslovi!«

PETAR ČULE:

Je li opravdan napadaj znanosti na vjeru?

Držim, da se neću prevariti, rekнем li, da je signatura današnjeg vremena bijesna borba između vjere i bezvjerja. Proti onoj staroj pećini, na kojoj je kroz vjekove strazio Petar i dizao luč nebeske istine, da pomogne čovječanstvu izbaviti se iz ponora zablude i zastranjenja, vidimo, kako se danas diže kao sablast nova pećina svijesnog ateizma, da smrvi onu prvu kao jedan ruinirani spomenik tamne prošlosti i njenih preživjelih nazora. Savremena pak ateistična znanost — to je velika centrala, gdje se usredotočuju i grupiraju vsi ti »napredni« elementa, a ujedno i ogromni arsenal i tvornica, gdje se izrađuje materijal za borbu proti kršćanstvu.

Tako se eto opet ponavlja drama davne prošlosti na pozornici života. Onu istu religiju, koja je bila predmetom najžešćih progona sa strane rimskih vlastodržaca, napadaju danas profesori sa sveučilišnih katedra, s istom tendencijom samo u drugačijoj formi. Rimski Cezari vidjeli su u njoj kastu urotnika, što ruše temelje rimskom svjetovnom gospodstvu, pa su se za to i služili u borbi brutalnom fizičnom silom, dok današnji učenjaci naziru u kršćanstvu pogibao za kulturne vrednote čovječanstva, što mu ih namriješe veliki njegovi »mislioci«, pa zato i njihov napadaj nosi više karakter kulturnog boja. Na mjesto mača stupaju danas u borbu ideje i principi, što pokreću stožerima ljudskog bića.

Napadaj rimskih tirana bio je nepravedan. Nepristrana historija osudila je barbarstvo surove sile, koja nije znala poštivati najplemenitijih i najidealnijih nagona ljudskog duha. I budućnost će, koja je pametnija od sadašnjosti, jamačno jednak sud izreći i o današnjem antagonizmu moderne nadriznanosti protiv religije. Cilj bo i metoda njene borbe svakako su nedolični i sve prije nego znanstveni — o čem ćemo se moći dovoljno tijekom samog članka uvjeriti — pa će to i nepristrani povjesničar morat konstatovati. —

Znanost — ili bolje: u ime znanosti napada se vjera! Da li je opravdan taj napadaj, prvo je i najnaravnije pitanje, što se u nama budi, kad to čujemo.

Sigurno mora da ima moderna znanost nekih svojih razloga, radi kojih stupa u opoziciju prema vjeri, jer barem znanost

običajе sve raditi sa razlozima i poradi razloga. O opravdanosti pak tih njenih motiva ovisi i pravednost njenih napadaja. Bit će stoga svakako u interesu jasne orijentacije, da malo te motive podvrgnemo kritičkoj analizi.

Opće je poznat fiziološki zakon osnovan na naravnoj težnji za samoodržanjem, da svaki organizam prihvaća ono, što njemu pogoduje i bori se protiv onoga, što mu smeta pri razvoju ili što mu ugrožuje egzistenciju. U koliko pak znanost kao razvijeni sistem na općim principima osnovanih zaključaka ima bitnih sličnosti sa organizmom, ovaj će zakon i za nju vrijediti. Stoga iz naravi same stvari slijedi, da je sa strane znanosti kao i u opće opravdana borba samo proti onoga, što se stavlja proti njoj na neki način u opreku. Izgledalo bi dakle prema tome, kad ona onako žestoko napada religiju i stavlja se ex professo na protureligioznu bazu, da religija u svom temelju mora da je negacija znanosti. Pa takovom ju doista nastoje pred publikom i prikazati današnji ateisti, da tim opravdaju pred javnošću svoju mržnju i svoje bjesnilo. Da je to pak tek prosta kleveta, moći će se lasno uvjeriti svatko, tko samo sravni pojam vjere sa pojmom znanosti i pregleda letimično principe, koji određuju njihov međusobni snošaj. Pozabavimo se samo jedan čas time — ne će nam škoditi.

Najprije što je to vjera i to vjera u kršćanskom smislu? — Ona nije ništa drugo nego čvrsto nutarnje pristajanje uz istine, što nam ih je Bog objavio po patrijarsima, prorocima i po svom jedinorođenom Sinu Isusu Kristu. Ona dakle nije nipošto neko neodređeno mekoputno čuvstvo po receptu dogmatičara moderne religije, jednog Schleiermachersa, kojim bi čovjek težio preko ovog osjetnog svijeta za nekakvim umišljenim si fantomom, niti je to duboko osvjeđenje, kojim se čovjek čuti dijelom nekakvog apsolutnog bića, nego je to akat razuma proizveden pod utjecajem volje, kojim čovjek prima nešto za istinu na temelju auktoriteta Božjeg.

Znanost pak u svom pojmu je suma na umnom istraživanju osnovanih spoznaja o nekom objektu, te sistematiziranih prema jednom stanovitom vidokrugu. Princip

pak koji drži i kultivira znanost je ljudski um; stoga svi zakoni, koji ravnaju operacijama ljudskog uma, ujedno su ex natura rei i zakoni znanosti, pa dosljedno prema tome, samo u toliko se može reći o nečem, da je protiv znanosti, u koliko je proti samom umu i njegovim zakonima kao i obratno: samo u toliko je nešto u skladu sa znanošću, u koliko se podudara sa principima i zaključcima uma.

Na temelju toga možemo se sad baciti na riješenje našeg glavnog pitanja, da li je naime proti znanosti odnosno proti naravi našeg razuma onaj akat vjere, što ga Crkva od nas iziskuje — akat, kojim se prima s naše strane kao neoboriva i nadnaravna istina cijeli onaj sistem nauka, koje je Bog povjerio Crkvi, da ih ona čuva i navješćuje? Da uzmognemo pak tu stvar temeljito presuditi, potrebno je upoznati se malo pobliže sa svojstvima i svrhom našega razuma. Po naravi svojoj on je stvoren za istinu, pa stoga on može samo ono prihvatiti, što spozna, da je istinito, kao i zabaciti, što spozna, da je lažno.

Na dvostruk pak način dolazi on do svojih spoznaja: ili neposredno — vlastitim svojim promatranjem stvari, ili posredno — da mu drugo koje razumno biće saopći svoje rezultate, dakle na temelju tuđeg svjedočanstva. I ovaj drugi način posve je prema naravi ljudskog duha, jer ovaj nije kadar sa svojom ograničenošću, da svaku stvar sam ispita, pa se stoga već i u običnom životu mora osloniti na tuđu pamet, što osobito vrijedi u mladosti; on je također i znanstven put kao i onaj prvi, jer se sve znanosti više manje služe njime.

No da razum može prihvatiti tuđe svjedočanstvo, to traži njegova narav, da on prije jasno upozna nužni odnošaj ovog svjedočanstva prema objektivnoj istini ili drugim riječima: on mora, da upozna vjerodostojnost svjedoka. Inače bi bio njegov postupak ilegitiman i lakouman.

Stoga falzificiraju razumnu narav svi oni filozofi, koji postavljaju tvrdnju, da je prvi akat, što ga razum polaže, akat vjere, ili da on prijanja uz prve principe radi nekog slijepog instinkta. S istog razloga je i čin vjere, kakva ga iziskuju tradicionaliste, da se naime vjeruje, prije nego se upozna vjerodostojnost onog, koji govori, goli apsurd. Stoga s veseljem pozdravljamo svaki korak znanosti, koji ide za pobijanjem i iskorjenućem ovih protuslovnih teorija, što ruše nužne uvjete svakoj spoznaji.

Crkva pak ili uopće katol. teologija nije nikada priznala a nije ni mogla priznati ovog nekorektnog stanovišta. Ona pozna narav ljudskog razuma i cijeni njegovo dostojanstvo. Prije nego govori čovjeku o božanskoj vjeri, konstruira ona sama u ljudskom razumu naravnu podlogu, koja je nužnim uvjetom, da se na njoj podigne svrhunaravna zgrada. Ona si je svjesna, da put, što vodi k vjeri, da je to put postepenog razumnog uvidanja, koji traži cijeli niz sigurnih pretpostavki, koje si razum mora sam sistematski pribaviti, prije no uzvjeruje. U tu svrhu i stavlja ona na razum zahtjev, da se on pozabavi najprije nužnim predpitanjima i kad njih riješi u cijelom njihovom opsegu, istom je tada sposoban po sudu svijui teologa, da pređe na specifično područje vjere. Naravna naime spoznaja temelj je činu vjere. Kaošto — veli sv. Toma — milost pretpostavlja narav kao svoj subjekt, tako isto iziskuje vjera naravnu spoznaju kao svoj temelj.

Postupak Crkve do ovog termina posve je dakle ispravan i kongruentan čovječjoj naravi, stoga znanost, koja ljubi istinu, ne samo da neće moći glede ovoга navaljivati na Crkvu, nego će dapače svagdje morati isticati s priznanjem njeno postipvanje i priznavanje prava razuma.

Drugo pak pitanje pojavljuje se sad pred našim očima: naime koja je to naravna podloga, na koji se vjera oslanja kao na svoj neke vrsti substrat? Stvar se da lako riješiti iz naravi samog razuma. Rekli smo gore, da razum ne može primiti nikakovog svjedočanstva, ako prije ne upozna njegov bitni odnošaj prema objektivnoj istini. Razuman čovjek ne može vjerovati, ako ne uvidi, da mora vjerovati — riječi su sv. Tome. — Stoga ta naravna podloga obuhvaća sve i jedino one momente, koji su za to nužni: a ti su isti i kod naravne i kod svrhunaravne vjere. To je u prvom redu spoznaja o svojstvima, koja se traže sa strane dotične osobe, da joj možemo vjerovati, a to je da zna istinu i da hoće istinu svjedočiti, — a zatim i spoznaja o sadržaju njenih riječi. Gdje pak govor ili svjedočanstvo ne dopire direktno do nas, nego kaošto je to i u našem slučaju tek posredno, traži se, da mi još spoznamo egzistenciju osobe, kao da je i ona de facto rekla one riječi, što se kao takove nama predaju.

Da se dakle konkretno izrazim — traži se u našem slučaju, e čovjek uzmogne vjerovati, da on prije svijetlom svog raz-

uma upozna egzistenciju Božju, Njegovu mudrost i neprevarljivost (u aktivnom smislu) te napokon, da je On doista objavio one istine, što nas Crkva uči, da ih moramo vjerovati. Ako se to postigne, postigao je razum, sve što s pravom može tražiti — i čin vjere, što ga on polaže, nada sve je razuman i opravdan, tako da bi bilo ludo i drsko, kad on ne bi toga učinio.

A postići te predspoznaje razumu je lako. Spoznaja o egzistenciji Božjoj sama mu se narivava. No ne, kao da bi on neposredno gledao Boga ovdje na zemlji, jer je to nemoguće, nego preko ove stvorene prirode, koja nas okružuje, gdje se Bog kao u kakovom ogledalu reprezentira našem duhu. Apostol naime sam veli, da je naša spoznaja o Bogu ovdje na zemlji kao u ogledalu i zagonetci: »videmus nunc per speculum et in aenigmatē.«

Do te svoje spoznaje iz promatranja stvorenja dolazimo po logičnim zakonima mišljenja, napose po principu dostatnog razloga i kausaliteta. Nemoguće je naime, da ovaj ograničeni svijet opstoji sam od sebe, pa smo stoga naravnom nuždom prisiljeni, da tražimo njegov uzrok u egzistenciji nekog višeg bića, koje opstoji moću svoje biti. Ova doista naravna spoznaja proistječe iz razumne naravi ljudske kao takove i formirala se je u njoj posve prema njenom načinu i njenim zahtjevima. Stoga ona nije rezultat kakvog slijepog naгона srca niti slijepog prikljanjanja na koji vanjski auktoritet, nego se temelji na evidentnoj i nužnoj uvidavnosti razuma, po kojoj težnja srca postaje ujedno i čovjeka dostojnom težnjom razuma. Kako se pak ova spoznaja budi u čovjeku odmah, čim on dođe do uporabe razuma, jer je ona rezultanta prvih principa, — to mu se i nameće jednakom silom kao i prvi ti principi, što reguliraju djelovanje našeg uma. To je i razlog, da sv. Oci i mnogi pozniji teolozi nazivaju spoznaju o opstanku Božjem nama prirođenom i od naravi utisnutom u dušu.

Naša ta naravna spoznaja o Bogu ne može se i ne smije ustaviti kod spoznaje same egzistencije Njegove. Ne može se, jer — kako veli sv. Toma — nije moguće, da se zna za jednu stvar, da ona opstoji a da se ujedno bar nekako ne spozna i njena bit i njene vsebine. Ne smije se, jer ova spoznaja ne dostaje, da se po njoj ustanove oni temeljni odnošaji, koji određuju relaciju čovjeka prema Bogu kao Njegovu početniku, gospodaru i svrsi, što je prva nakana naravi, radi koje nam je

dala svjetlo razuma. Stoga se ta spoznaja ima točnije determinirati i dalje podići, da se upoznaju i bitni atributi Božji, među koje spadaju i ona dva za našu stvar potrebna: Njegova premudrost i neprevarljivost. I to se da spoznati iz ove sjetilne prirode, što ju oko sebe vidimo, jer je ona refleks savršenosti Božjih, —

Ovo stanovište Crkve i uopće kršćanske znanosti odnosno filozofije o moći našeg uma i o opsegu njegove spoznaje postalo je — posve je razumljivo — kamenom smutnje modernoj fenomenaličkoj znanosti, koja je doživjela brodolom na granicama osjetnog svijeta. To je prva, temeljna opreka među vjerom odnosno kršćanskom i modernom znanošću, na koju smo se u dosadanjem razlaganju namjerili. O riješenju ovog spora ovisi u glavnom i riješenje cijelog našeg pitanja. — Tko dakle ima pravo? Da li ona općna peripatetsko-školastička filozofija, koju Crkva priznaje kao jedino ispravnu, ili ova novovjeka, filozofija jednog Kanta i Spencera? — Čovjeku, koji je i malo upućen u apstraktno mišljenje, ne može biti dvojbe, da je tu moderna filozofija izgubila igru.

Proklamacijom svoje temeljne teze, da je naime prijelaz preko sjetilnog ambijenta nemoguć, proklamirala je ona i apsolutnu nesposobnost ljudskog razuma, da on može ikad spoznati istinu, i tim se postavila na stanovište, koje negira i zabacuje temeljne zahtjeve razuma. Ona osporava razumu, tom oku duše, sposobnost, da on može vidjeti i tim ruši njegovu inteligibilnu narav konstruirajući od nje pravu himeru, jer oko, koje ne vidi i po svojoj naravi ne može da vidi, to nije oko nego negacija oka, dakle protuslovlje.

Čudit se je stoga prevejanosti tih modernih učenjaka, koji prave takove »viceve« na račun čovječjeg razuma, kako se oni usuđuju predbacivati Crkvi, koja je tako visoko taksirala njegovu moć i izložila se na obranu njegovih prava, da ga je ona tiranski sapela u okove i da ona ubija njegovu slobodu, otimljuć mu sva prava.

Ova sposobnost razuma, o kojoj smo doslije govorili, da on naime može spoznati egzistenciju Božju i nužne attribute Njegove biti, je prvi zahtjev prave znanosti, da vjera uzmogne počivati na razumnom temelju i da put, što vodi k njoj, bude siguran i ispravan. Tim je već stvorena nužna pretpostavka, da Bog, bude li se udostojao štogod čovjeku objaviti, mogne od njega zahtijevati, da vjeruje Njegovoj riječi. Na to ima On pravo kao apsolutni

gospodar čovjeka i kao njegov konačni Cilj, i čovjek je dužan vjerovati, ako neće, da promaši svoje određenje. I što još više! Ako postoje i najmanji znaci, da se je Bog mogao negdje objaviti, on je dužan ispitati tu stvar i prigrliti vjeru, koju upozna, da od Boga potječe. Tako bar sudi naravnom nuždom sam razum. — Pa postoji li, pitamo sad dalje, zbilja što takovo, što bi dalo slutiti, da se je Bog objavio? I te kako!

Kroz 20 stoljeća diže Crkva moćan glas, koji se čuje sve do zadnjih granica našeg planeta i govori, da je ona djelo ruku Svemogućeg, koji ju podigne u puninj vremena, da ona bude stup, oko kojeg će se kupiti narodi željni božanske istine. Ona ih zove stoga sve k sebi, da im bude majkom i učiteljicom nadnaravnog života.

Eto obligacije i to stroge obligacije osnovane na samom zaključku uma za svakoga, koji još ne vjeruje, da ispita, e li Crkva istinu govori. Crkva to ne traži, da njoj u naprečac vjeruje svaki nevjernik, jer priznaje, da on ima pravo najprije ispitati dokaze, koji govore za faktičnu revelaciju. Stoga ih i poziva i traži od njih, da ispitaju te argumente, da ih obligira na vjeru istom tada, kad budu sa stalnošću upoznali, da se je Bog zbilja objavio. Ovo je drugi element onog znanja, što ima da predhodi vjeru, da ona bude razumno potvrđujuće pod Božji auktoritet. Pa kako i tu Crkva postupa na način posve dostojan ljudskog razuma.

Ona razvija bezbroj dokaza, da uvjeri razum o svojoj tvrdnji. Poziva se na ona aebrojena proročanstva kako starog tako i novog Zavjeta, što se već ispuniše, — pokazuje na ona bezbrojna čudesa, što ih je Bog tvorio u potvrdu svoje objave, — predočuje mu Spasitelja, Njegovu božansku nauku, koju je On dokazao svojim slavnim uskrsnućem — napokon upozoruje ga na razvoj kršćanstva, na njegovu pobjedu, što ju je izvojstilo nad poganstvom kao i na preokret, što ga je proizvelo u svijetu, te na onaj silni broj mučenika, koji zapečatiše krvlju svojom istinitost evanđeoske nauke. Iznosi mu tolike sjajne činjenice Crkvene historije, borbe i pobjede Crkve, njenu nepokolebivost uza sve divlje narsrtaje bijesnih protivnika, te napokon i onaj heroizam, koji još i danas vlada među njenim članovima, gdje ih hiljade ostavlja svijet, da se posveti Bogu i djelima žrtve, samozataje i najvećeg poniženja. To su dokazi, sve jedan jači od drugoga, što ih ona obraženi idiota nego i najveći učenjak,

stavlja pred ljudski razum bilo riječju svoga svećenstva bilo učenim djelima svojih teologa. Tako i praksom svojom eto priznaje, da se um ljudski ne može i ne smije siliti. To se vidi i otale, što ne brani kritike o svojim argumentima, nego dapače poziva ljude na to, jer je uvjerena koli radi same istine toli i radi tradicionalnog iskustva, da se svaki pravi i iskreni istraživaoc može a i mora uvjeriti o njihovoj ispravnosti: ne dakle samo neizkoji ne prima ništa, što nije izdržalo probe pred njegovim kritičkim nožem. Svjedokom su mnogobrojni konvertiti kaō jedan Ruville, Retté i drugi!

I nakon svih ti priprava može li se nazvati to atentatom na zdravi razum, ako Crkva traži, da se čovjek podloži Bogu i vjeruje? Može li uopće biti o tom govora iza toliko dokaza o egzistenciji Božjoj, o činu objave, o uspostavljenju Crkve kao od Boga autorizirane i legitimirane vlasti, da ona propovjeda Njegovu blagu vijest svim narodima kroz sve vjekove? Samo neozbiljan i licemjerman čovjek može to ustvrditi.

Čudnovata je stoga i nerazumljiva logika modernog čovjeka. Ako bolesnik žrtvuje svoje vlastito mnijenje izjavi liječnika ili neuki čovjek tvrdnji učenjaka, to nije ništa proti časti i dostojanstva razuma. Vjerovati profesoru, pravniku, podvrći svoj sud sudu drugih radi općeg dobra i u samoj toli parlamentarnoj zastupničkoj kući, to sve nalazi današnji čovjek kao pravo i korektno, ali podložiti se ponizno Stvoritelju, od koga imamo sve darove, pa i sam razum, to mu je najedamput nečovječno i protivno štovanju, što ga čovjek ima da posjeduje o samom sebi. Ironija! —

Mnogi se doduše zadojeni duhom protestantizma, da opravdaju svoju nevjeru, spotiču o crkveni auktoritet, koji određuje objekat našem vjerovanju i protestiraju protiv toga, da se traži od čovjeka, da on doprinese takovu žrtvu ljudima, na koju ima isključivo pravo samo Bog. Taj protest bio bi sasma opravdan, kad bi to Crkva tražila za sebe. No ona ne iziskuje te žrtve od čovjeka u svoje ime niti za sebe, nego u ime Gospodina i za Njega. Ona je samo svećenica, preko čijih ruku mi prinosimo Bogu svoje darove. Ona vrši samo svoju službu kao jedan živi organ, koji stoji neposredno pod svrhunaravnim utjecajem Duha Svetog, spaja nas živim kontaktom sa vrelom objave i zajamčuje nam ispravnost vjere čuvajuć ju od subjektivnih primjesa ljudskog duha. Stoga je ona

moćno sredstvo u rukama Božjim, kojim on postizava, da se čovječanstvo podvrgava Njegovoj objavi a ne vlastitim imaginacijama pod firmom od Boga objavljenih istina. Svi dakle, koji se bune proti Crkve, ne čine to iz ljubavi prema istini, nego iz ljubavi prema krivo shvaćenoj ljudskoj slobodi i iz oholosti svoga duha, kojemu godi biti zadnja instancija kot određivanja i prosuđivanja riječi Božje.

Taj duh oholosti i precjenjivanja samog sebe ujedno je i pravo vrelo one danas općenite struje u izvancrkvenoj znanosti, koja smatra vlastiti razum vrhovnim sudijom istine i neistine, te mu pridaje pravo, da on može sve zvati pred svoj forum i o svem reći zaključnu riječ.

Prva posljedica tog principa bila je pogubna nauka, da na mjesto vjere ima postepenim razvojem doći znanost kao samostalna i od vjere daleko uzvišenija grana spoznaje, koja ne ostavlja više vjeri prostora, jer je kadra, da sama shvati i obrazloži sa svih strana predmet vjere. Ta nauka morala je nužno dakle da dođe u konflikt sa naukom katoličke Crkve, koja naučava opstanak vjerskih misterija, nedohvatnih ni najženijalnijem umu jednog stvorenja. No ni ovom konfliktu nije kriva Crkvena nauka nego presizanja s protivne strane.

Da je naime taj racionalistički nazor o svemoći razuma pretjeran, svako će uvidjeti, tko je i malo upućen u prirodoslovne znanosti. Koliko li tu nema tajna, pred kojima se čovječji um čuti nemoćnim, da ih prodre i koji najveće učenjake sile na poniznu izjavu, da je sumā našeg znanja isporodi li se s onim, što mi ne znamo, slična kapljici vode prema cijelom oceanu. Kad je pak tako u naravnom redu, što ima istom biti u svrhunaravnom, koji bitno nadilazi narav našeg razuma! Upravo te nadnaravne i nedokučive istine odaju svrhunaravni karakter naše religije, njenu uzvišenost i krasotu i upućnje na njenog vijesnika, koji nije bio obični čovjek nego jedinorođeni Sin vječnog Oca odvejen rukom zemaljskog tijela — koji nije učio mudrosti od kojeg zemaljskog učitelja, nego je sam substancijalna Mudrost. Stoga protestirati proti misterijama kršćanstva može samo slijepa oholost i vidjeti u njima neko poniženje može tek ograničena taština. Ta ona su najviša odlikovanja za jednog stvora, jer mu predočuju spuštanje Boga k čovjeku, da ga podigne k sebi i učini dionikom svog božanskog znanja kao i da mu dadne čvrstizalog i obećanje, da će ga

jedamput pripustiti gledanju Svog božanskog lica.

Stoga svaki kršćanin priznajući nad sobom nestvoreni Um te znajući a priori, da se dubine Božjeg znanja ne daju izmjeriti mjerom ograničenog ljudskog razuma, posve s pravom ispovjeda svoju vjeru i u nadnaravne tajne na temelju bož. svjedočanstva očekujući po obećanju Apostola drugi život, gdje će prestati vjera sa svojim zažonatkama a zamijeniti ju gledanje licem u lice. —

Kako pak kršćanska vjera počiva na auktoritetu Božjem i ravna se prema poziciji od Boga ustanovljene i darom nepogrješivosti providene Crkve, to iz toga neposredno slijedi, da kršćanin ne može i ne smije promijeniti ili odreći se svoje vjere, nego mora u njoj ustrajati do konca, neće li, da prekrši temeljnu i prvu svoju obilgaciju prema Bogu. I to ne vrijedi samo o cijelom skupu kršćanskih istina nego jednako i o svakom pojedinom članku sv. vjere. Ne radi se naime tu o kakovim pobožnim mnijenjima, koje čovjek može na temelju točnijeg ispitivanja i suspendirati ili čak kao lažne zabaciti, nego o stalnim istinama, za koje sam Bog jamči.

Ni ovaj zahtjev ne kosi se ni najmanje sa slobodom i pravima razuma. Kaošto prihvaćanje katoličkih istina nije plod slijepa lakovjernosti, tako i postojanost u njima nije plod fanatične tvrdoglavosti nego razumnog uviđanja.

Crkva ne brani naime, da čovjek točnije ispituje one svoje spoznaje, pomoću kojih je on došao do uvjerenja, da je ona doista namjesnica Božja na zemlji i da čuva Njegovu nauku nepogrješivo, ali brani, da ih čovjek kod svog ispitivanja suspendira, jer bi se to moglo samo tada dozvoliti, kad čovjek uopće ne bi imao prije o tom prave sigurnosti. To je pak nemoguće, jer tad uopće ne bi imao prije prave vjere, nego bi istom sad nju tražio, a to se ne može dozvoliti za jednog u Crkvi odgojenog čovjeka, koji je krjepost sv. vjere dobio na krštenju.

Drugo, što Crkva također zabacuje, jest to, da bi se moglo dogoditi, da bi čovjek, koji ispituje vjeru, učinila se ona uslijed toga ispitivanja bez njegove moralne krivnje nemogućom ili proturazumnom. Do tog bi moglo samo onda doći, kad bi Bog dopustio, da jedan duh, koji iskreno traži istinu i čini sve, što je do njega — da on izgubi nju, pošto ju je već posjedovao, a s druge ovet strane, kad bi oni motivi, koji su govorili za vjerodostoj-

nost i autentičnost Crkve, pokazali se nedostatnim. No ni jedno od ovoća nije moguće. Stoga se vjera ne može opozvati, a da se čovjek teško ne ogriješi o svoju moralnu dužnost.

Iz toga slijedi kao praktični korolar, da svi oni, koji ostavljaju katoličke redove i prelaze u protivni tabor, ne čine toga na temelju kakovih pozitivnih i znanstvenih rezultata, nego jer radi svoje duhovne mlakosti ili okorjelosti u grijehu proigraju milost Božju i navuku na se duševnu tamu, kroz koju ne mogu više da raspoznaju istine od neistine. Napose to vrijedi o najraširenijem i najčešćem grijehu, o grijehu proti 6. zapovjedi, jer stoji baš najviše radi njega napisano u sv. Pismu: animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei. Stoga borba proti tomu grijehu ujedno je i najuspješnija borba proti epidemiji bezvjerja. —

Pregledali smo eto u kratkim potezima tijekom procesa, kojim čovjek, što još ne vjeruje, dolazi do vjere, i vidjeli smo, da u svemu tomu nema ništa, što bi se kosilo sa načelima zdrave znanosti, jer temelji, na kojima vjera počiva, ukazuju se nepristranom gledaocu čvrsti i solidni. Dobro bi bilo, da malo pogledamo sada vjeru samu u sebi kao etični čin čovjeka, koji već vjeruje; da li se možda tu ne nalazi kakova inkonvenijencija, koju bi nam mogla znanost s pravom predbaciti.

U prvom redu ukazuje nam se tu vjera kao temelj cijelog moralnog života. Jedino pomoću vjere dobiva čovjek čvrstu bazu na viši život krjeposti. Ona daje čovjeku snagu, da može odolijevati svim narsrtajima i najžešćih strasti, daje mu dakle to, što mu njegovo vlastito istraživanje i uvidanje ne može dati. Stoga je obveza vjere prva od svih drugih obveza i od njih bitno različna, u koliko je ona fundamentalna kondicija, da čovjek uzmožne ispunjavati ostale svoje dužnosti i težiti valjano za svojim zadnjim ciljem.

S istoga je razloga vjera podloga iskazivanja časti Bogu i ujedno prvi čin podvrgnuća pod Njegov božanski auktoritet i uopće pod Njegovu vlast. Predstavlja nam u neku ruku zakletvu vjernosti, kojom se čovjek obavezuje, da će priznavati Boga svojim apsolutnim gospodarom i prema tome iskazivati mu dužno poštovanje kroz cijeli život.

To svojstvo pripada joj, u koliko je ona akat najplemenitijeg dijela čovjeka, razuma, i to ne razuma, koji sam sebi pali kâd, nego razuma, koji se kao stvorenje

sagiba pred svojim Stvoriteljem. Zato akat vjere krije u sebi i duboku zahvalnost prema Bogu. Jer ako smo dužni biti Bogu zahvalni za sva dobročinstva, to smo osobito dužni zahvaljivati mu, što nam je dao razum, koji je ne samo dar kao ostali darovi Božji, nego ujedno i slika Božja, koja čovjeka usposobljuje, da može pročitati ono u stvarima, što je u njih ruka Božja zapisala. A tu zahvalnost najlepše on iskazuje svojim podvrgnućem u činu vjere.

Vjera napokon usavršuje razum podižuć ga u svrhunaravni red, čineći ga dionikom Božjeg razuma. To biva ne samo tim, što mu ona otkriva one vječne tajne, što su bile sakrivene u krilu vječne Mudrosti, nego mnogo više tim, što ga i subjektivno drže u red vrhunaravnih principa izljevom onog božanskog svjetla, koje teolozi nazivaju »lumen fidei« i koje nas čini dionicima Božanskog razuma i njegove nepogrješivosti.

Stoga pripada ovom nadnaravnom svjetlu a s njim i vjeri mnogo većma objektivna istina nego li svjetlu našega razuma i ljudskoj znanosti, jer ona potječe iz jednog višeg vrela na uzvišeniji način, te se ne može nikad spojiti sa zabludom, dok je to našem razumu nešto svagdašnje. Čin vjere dakle položen snagom ovog božanskog svjetla apsolutno je nepogrješiv i istinit.

Odale proizilazi, da čovjek mora da bude u svojoj vjeri nada sve siguran, t. j. da čvršće prijanja uz nju nego li i uz jednu razumnu spoznaju. Motiv naime vjere — auktoritet Božji zahtjeva i zaslužuje bitno veće štovanje in veće pouzdanje nego vlastiti razum i njegove spoznaje; stoga je i posve pravo i razumno, da se kršćanin čvršće drži riječi Božje nego svoga znanja. Traži se dakle od njega, da on na temelju bezuvjetnog poštovanja prema auktoritetu Božjem i bezuvjetnog najvećeg pouzdanja u istinitost Njegovu bez ikakovog straha odbije i najmanju sumnju, što bi se u njem eventualno porodila, kao neosnovanu. Ne doduše kao da on ne bi smio izpitivati razloge toj sumnji i kušati znanstveno ju riješiti — to može gdjekad i dužnost biti — nego ne smije radi te sumnje kolebati u vjeri, već ima a priori biti uvjeren, da je ta sumnja bez temelja, što će mu kasnije i samo točnije ispitivanje stvari bjelodano dokazati. U tom eto stoji ona potpuna poslušnost (plenum obsequium), što ju traži koncil vatikanski od kršćanina.

Vjera je uz to i vrlo korisna čovjeku. Ona mu odmah daje odgovor na ona пита-

nja, koja su sto žerima ljudskog bića, i osposobljuje ga time, da on može odmah živjeti životom dostojnim razumnog stvora. Znanstvenim bo putem rijetki dolaze i to teško do spoznaje tih najvitalnijih istina. Mnogi i to daleko veća većina ljudi, čim tjelesno nešto ojačaju, moraju, da si zaslužuju radom svagdanji kruh i nemaju kad ni da misle na znanstvena istraživanja. Mnogi opet nemaju dovoljno duševnih sposobnosti, pa uza sve sretne materijalne kondicije ne mogu ništa da postignu. Znanost je svojina jednog neznatnog minoriteta ljudskog društva, pa i od tih većina je i upućena samo u svoju struku, dok u drugim su više, manje ignoranti. I baš religiozna pitanja spadaju među ona, kojima se najmanje učenjaci zanimaju. Pa ako se koji već i zanima specijalno njihovim studijem, ne će daleko doći pomoću svoga razuma, jer ga srce i strasti vuku na strampuće. Vjera je dakle od prijekne potrebe čovjeku. I Bog, kad traži od nas, da mu vjerujemo, traži to radi naše koristi. Onaj razum, što ga mi Njemu žrtvujemo, ne uzima On za sebe, jer Njemu ništa ne treba, nego ga opet nama vraća prosvjetljena zrakom vječne svjetlosti, prepoređena i pomladena duhom Duha Svetog te natopljena rosom milosti.

Pa ima li, da se opet vratimo na staro, išta u tom, što bi bilo proti naravi razuma i što bi se kosilo sa principima znanosti? Nitko ne će valjda toliko zaboraviti na svoju zdravu pamet, da će ustvrditi, e je dizanje razuma njegovo poniženje, da oplemenjivanje njegove snage i moći znači zanj otimanje svobode i negiranje njegovih primitivnih prava. Stoga možemo posve logično iznijeti kao rezultat zdravoga razuma, da vjera ne samo ni'e proti razumu, nego da je u najvećem skladu sa razumnom ljudskom naravi, koju podiže u nadnaravne visine i daje joj takovo određenje, prema kojem su svi ideali današnjeg humaniteta goli fantom.

Crkva dakle kao zastupnica vjere u nadnaravnog Boga nema razloga, da se boji razuma ili znanosti. Štogaod bude većma stalo učenjacima do toga, da zbija istraže istinu, tim će većma Crkva profitirati, kako to dokazuje bogato iskustvo prošlosti. Stoga ona današnja prilatica: Crkva je proti znanosti, najveća je laž i najveća kleveta historije. Jedino što Crkva ne trpi i ne podnosi, to je ono polovično znanje i onaj duh nadutosti, ali to nije znanost niti ima ikakova posla sa znanošću.

Da pokupimo na koncu plodove svog cijelog rada! Vjera daje, kako smo vidjeli, čovjeku čvrsti oslon, gdje on može bez straha zapeti svoja sidra u buri nejasnih i protuslovnih ljudskih mnijenja. Ona podaje čovjeku nužni osnov, da uzmožne voditi dostojan život i da ne postane igračkom svojih strasti. Znanost bez vjere u tom je zalutala — ona je skrahirala. Njeni glavni predstavnici daju u zdvojnosti izjavu, da nam je nemoguće odgovoriti na pitanja: odakle svijet, što je čovjek i kamo on putuje!

Za čovjeka dakle, koji i malo misli i koji ne će da ostane bez kompasa usred burnog oceana, ne preostaje ništa drugo, nego da on potraži svoje utočište u tihoj luci vjere. Grčki filozof Plato rekao je, da je nemoguće čovjeku dobiti sigurnu orijentaciju u najvitalnijim pitanjima, ako ga Bog ne pouči. Pa eto mi znamo, Bog je došao i prosuo sjeme evandeoske svoje nauke, pa zašto, da Mu onda ne vjeruje? Zar u ime one kukavne nadri znanosti, koja je u svojoj jezgri puka sofisterija?!

Zašto, da misteriji vjere budu odbojni kamen za čovjeka? Zar to nije najveća drskost proklamirati jadni i ograničeni ljudski razum za vrhovni forum istine i neistine! Doista najveća prevara, što je počinjena na čovječanstvu, otkako ono postoji, jest ona nauka modernih sofista, koja pridijeva čovječjem razumu božanske attribute i udara anatemom svakoga, koji se usudi reći, da ima religioznih istina, koje um ljudski ne može dokučiti, a ne dopušta ni toliko moći tom istom umu, da bi on mogao progledati plašt sjétnih fenomena i upoznati sebi najbližu istinu, svoju vlastitu egzistenciju. Ludorija! Htjedoše biti Prometeji, ukrasti s neba božansku krunu i okruniti njom čovječanstvo, a de fakto okruniše ga trniem paklene zdvojnosti. Do ovog rezultata mogla je doći samo logika modernog čovjeka, kojoj je najveće pravilo ne priznavati nikakovog pravila, a glavni cilj proizvesti zbrku i nered tamo, gdje ga doslije nije ni bilo.

Ne, tako više ne ide! Svjedok je tomu ona opća bezglavost i vrtoglavica, koja danas vlada u svijetu. Pa to jasno vidi i zadnji bezvjerac na kugli zemaljskoj i on laže, kad protivno veli! On može doduše sakriti to svoje uvjerenje pred širom masom, ali ne može pred svojom savješću, koja ga progoni kao furija Oresta i izjeda mu mozak kao jastrijeb Prometeju jetra.

I ta tobožnja znanost, koja ga je dotle dovela, to nije znanost, nego njena patvo-

rina: to nije sistem sigurnih rezultata pronadenih znojem i naporom učenjaka, što se traži za svaku pravu znanost, nego je to onaj satanski duh, ona takozvana moderna misao, koja hoće da bude cenzorom svih umnih fabrikata, i koja temperira i reguli še kao kakovi »deus ex machina« sve kulturne i znanstvene tendencije našega doba.

Što dakle na koncu svega toga? Jasnije je od sunca na nebu, da čovjek ne može sam sebi biti prepušten. Biće, koje posjeduje srce puno strasti, mora

imati u jednom svijetu obmane čvrsto, apsolutno stanovište, otkle će moći prkosno odgovoriti sa pjesnikom silama tmine: si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae. A jer apsolutno može biti samo ono, što je božansko, to i to stanovište mora, da bude božansko. I takovo stanovište dao nam je doista onaj i to samo onaj, koji o sebi reče: Ja sam put, istina i život (Iv. 14, 6). —

Vjera dakle, koja nas stavlja u posjed tog stanovišta, nije protiv znanosti, nego nasuprot: ona je znanost *κατ' ἐπιχίρην*, božanska znanost!

Dr. PERO ROGULJA:

Među Slovencima.

Vipavsko slov. katol. izobr. društvo i Orel.

Jedna između najstarijih institucija jest u Vipavi slovensko katoliško izobrazovalno društvo — prosvjetno društvo. Rad je društva prilično lijep. Uz lijepu čitaonicu, u kojoj su svi katolički slovenski listovi, imaju knjižnicu sa gotovo svim beletrističkim slovenskim spisima, a od poučnih je i socijologija dostojno zastupana. Knjige mnogo čitaju osobito mladići. Budući da nemaju kapelice, sastanci se djevojačke kongregacije drže u sobi »izobrazovalnoga društva«. Kako je bilo u društvu dosta mladića, osnovaše oni telovadni odsek — »Orel«. Rajfajzovka ima ustupi prostorije i pokloni orude, pa oni danas lijepo napreduju. Uzorno su disciplinirani a dobri su agitatori osobito za katoličku štampu. Rajfajzovka daje svakomu »Orlu«, koji se u vipavskoj dolini osnuje, oko 400 K pripomoći. Telovadba je svakoga tjedna dva puta. Vrlo mnogo koriste katoličkoj ideji sastanci gimnastičkih odsjeka i prosvjetnih društava. Često priređuju društva veselice, a društvo ih iz bližnjeg mjesta pohodi. Na takvim sastancima Orlovi priređuju zajedničke vježbe. Pomoću vrlo čestih zabava, koje priređuje ili »Orel« ili prosvjetno društvo ili djevojačka kongregacija, nastoje vipavski župnici utući plesove, koje priređuju liberalci i na kojima se mladež silno pokvari. »Orel« više puta ide službeno na ispovijed i pričest.

Marijine družbe u Vipavi.

U svakoj župi ima djevojačka kongregacija, koju vodi župnik ili kapelan. Osim običnih kongreganističkih sastanaka priređuje kongregacija razmjerno dosta često predstave i zabave s pjevanjem, sviranjem, deklamiranjem, predavanjem itd. Kao što su vipavska prosvjetna društva složena u »zvezu« a »Orli« isto tako, tako i prezesi Marijinih družbi sačinjavaju dekanijšku svezu, a na čelu joj je dekanijški predsjednik. Svake se godine sastanu dekanijški predsjednici u Ljubljani, gdje pod predsjedanjem Janeza Kalana održe skupštine, u kojima vijećaju o napretku kongregacija i iznose misli, koje su im ostali prezesi iznijeli. Do sada nije uspjelo okupiti u Marijine družbe mladiće, nu čini se, da će se i to pomoću Orlova razviti. Upotrebljuju pri tomu ovu metodu: sve vrijedne dake, koji svrše osnovnu školu, a ostaju kod kuće okupe u kongregaciju odmah po svršenoj osnovnoj školi. Ovakav način pokazao je već više uspjeha. Svaki prezes ima knjige za kongregacije i izvatke iz tih knjiga šalje J. Kalanu, koji vodi knjigu kongregacija cijele biskupije. U mnogo kongregacija ima i »Čebelica«, a i knjižnica. Članovi mnogo rade oko raširenja dobre štampe.

Zanimljivo je, da Slovenci vrlo goje glazbu osobito crkvenu. U Ljubljani je orguljaška škola, koja daje priličan organistički materijal. Takav svršeni organista imade oko 30 K mjesečne plaće, ali dobiva

još plaće n. pr. kao zborovoda prosvjetno-ga društva, knjigovoda posojilnice itd. Radi velikoga broja izvježbanih organista imaju Slovenci u crkvama i društvima krasno pjevanje; to sam opazio i u Vipavi.

Organizacija klera u Vipavi.

Zgodan položaj vipavske doline omogućuje, da župnici često puta dolaze k dekanu. Stan je dekanov ogroman i poradi toga za to zgodan. Gdjekada se sastaju i kod ko-ga drugoga župnika.

Ja sam prisustvovao jednomu takvom nedjelnomu sastanku u št. Vidu. Kada je dekan sa mnom i Rebcem prispio, upravo su tri ostala župnika i št. vidski kapelan tarokirali. Iza kako nas je dekan prikazao, nastavila se igra samo s tom razlikom, da je kapelan ustupio mjesto dekanu. Kad su bile razdijeljene karte, počeo se igrati, a međutim je jedan od župnika pričao jedan casus i iznosio, kako ga je riješio. Drugi nijesu imali ništa da opaze. Kod druge je igre riješen drugi casus itd. Mi smo međutim otišli s kapelanom, da pregledamo uredbe zadružne u št. Vidu. Među ostalim pregledasmo mladu mljekarnu, koja izvozi mlijeko po 20 h u Trst i lijepo napreduje. Pošto se vratismo k društvu, prestadoše se igrati karata, nego su počeli raspravljati o stanju svojih župa, društava i napokon dadoše upute svomu zastupniku, šta da radi na sastanku dekanijskih prezesa u Ljubljani. Nakon što su prošetali sve potrebito, dogovoriše se glede budućega sastanka i razidoše se. Dekan mi je putem kazivao, da su svi organizirani u »sodalitas« i da se svakog mjeseca sastaju, da izvrše zborovanje. Ustanovili su u njega stanu i lijepu dekanijsku knjižnicu radi svojih studija, a svaki uplaćuje za to godišnje 6 K.

Opazio sam, da vipavski seljak nije više pravi seljak, u njem ima već dosta malogradanskoga. Inteligencija mu je dosta velika, a potrebe moderne. Momci i djevojke, koji ne idu na ples, jesu nepokvareni.

U Gorici.

Četvrti se dan iza dolaska u Vipavu otputismo se u Goricu. Do Ajdovščine nas je pratio vipavski kapelan dr. Sever, od kojega usput doznasmo, da je ove godine po odredbi dekanovoj izostalo pro-

štenje u crkvi bl. Dj. Marije pri Logu, koja leži baš uz cestu, jer na dan proštenja prirede liberalci redovito vrlo dobro pohodeni ples, na kojemu pokvare ono, što se na proštenju dobra načinilo. Čini se, da će im ta zabrana mnogo škoditi.

Stigli smo iza podne u Goricu, gdje smo pohodili dra Breclja, Kremžara, a upoznali smo se i s drugima vodima mlade katoličke struje u Gorici. Informirali su nas o svojim prilikama, i pokazali nam, kako proti konzervativnomu Gregorčiču počeo je tihu ali ustrajnu borbu. On se namine sa ostalih 8 katoličkih slovenskih zastupnika u saboru združio s talijanskim liberalcima i strašno naškodio i italijanskim katolicima i ugledu slovenskih katolika. Proti ovakvom radu, koji vrši Gregorčič iz sebičnih razloga, ustadoše mladi inteligentni slovenski katolici pod vodstvom liječnika Breclja. Prvi put pokušao sreću u izborima, ali ne uspješno, a sada kušaju pomoću rada u organizacijama i svojim listom »Novim časom« da zahvate što više terraina u narodu. Gregorčič se prema njima upravo lisički drži; on im šta više pokazuje, da se tomu veseli. — Glavni posao oko svega nosi Kremžar. Najviše rade pomoću predavanja po zemlji, a u Gorici su krasno organizirali društvo. Isto se tako brinu i za druge Slovence u Gorici. Ekonomski dosta lijepo napreduju pomoću rajfajzovki itd. Gregorčič radi među narodom s dva lista: »Goricom« (za inteligenciju) i »Primorskim listom«, koji su dr. Mahnič i pokojni dr. Pavlica osnovali protiv Gregorčiča. On je listove, kada su oni otišli, dobio u svoje ruke. Mladi kršćanski socijali imaju »Novi čas«, a liberalci »Soču«. Liberalci rapidno nazaduju.

Mlada kršćansko-socijalna struja, t. j. njezini vođi gotovo se svake večeri sastaju i debatiraju o prilikama, a osnovali su i katoličko tiskovno društvo kao za drugu. Slovenci u Gorici mnogo žrtvuju za slovenske škole. Gorica je polovicom talijansko mjesto, ali je sva okolica slovenska; u Gorici je 12.000 Slovenaca. —

U ljubljanskoj je kršćansko-socijalnoj svezi držao Krek predavanje o historiji »slobodne misli«. Pri tomu je rekao, da se nada, da će socijalni demokrati, čim se otmu od »slobodne misli«, biti vrijedni članovi ljudskoga društva i da će — misli

— doći vrijeme, kada će biti poštenu čovjeku čast nazivati se socijalnim demokratom. Pa je dodao očito nišaneći na naš razgovor od 7. XI., da on tu svoju misao izriče, i nije mu stalo, šta će tko o njemu misliti. To veli, da je rezultat njegova razmišljanja. Ja mislim, da će se — ako dođe dođe — morati složiti kršćanski socijali i socijalni demokrate.

15. I. Prekjučer je bio izlet zadružne škole u Domžale i Mengeš. Glavna nam je zadaća bila, da vidimo razvoj domaćeg obrta tamošnjih ljudi, t. j. izradbe šešira i drugih potrepština iz slame i drvenih listova. Oni zovu to »kitarskim i slamnarskim obrtom«. Kako mi je jednodušno naglasio upravitelj »Zadružne zveze« Rašica, da će se Hercegovina i Dalmacija vinom slabo podići, jer je konkurencija prevelika i da se napretku tamošnjega puka moramo nadati samo u podizanju koje struke domaće i kućne industrije, to sam s velikim zanimanjem pratio cijeli izlet.

Domaći obrt u kamničkoj dolini.

Glavna podloga bogastva onih krajeva — ljudi su naime vrlo imućni — jest domaći obrt: pletenje raznih potrepština a osobito šešira iz slame i drvenih listova. Taj je obrt prije 100 godina donio jedan vojnik iz Florence u Italiji. Domala se vrlo raširio, a sada hvata sve veće dimenzije. To je pletenje lak posao. Vršiti se samo po zimi, kada nema drugoga posla, a zaposlena su njim sva djeca u kući osim najmladjih. Isto tako nije to ni velika umjetnost. Posao je vrlo slabo plaćen: za 24 m ispletene vrvce, što je pletu od slame, koju daje zadruga, dobiju samo 10 fil., za vrvce od drvenih listova nešto više. Ipak jer ih mnogo u kući radi, donosi taj rad nešto materijalne, a vrlo moralne koristi, bu-

dući da čuva sve ukućane od besposličenja. Ispočetka se taj obrt razvijao po malo, u obliku kućne industrije. Obično su odmah na mjestu pravili od tih pletenih vrpca šešire, nu ti nijesu mnogo dalje iz okolice izlazili. Napokon je udarila svima u oči potreba, da taj rad organiziraju. Prema razlaganju domžalskoga župnika, postavila je osnov vsemu razvitku »posojilnica« i — kako on savjetuje — ne bi se nigdje smjelo početi oko napretka naroda na drugi način nego ustanovivši »posojilnicu«. »Posojilnica« je dala početni kapital i oni su počeli raditi. Najprije su imali na umu, da sačuvaju kućni obrt, radi toga su slamu i drvene listove dijelili po kućama, pa kada bi ispletli vrvca, onda bi mu se isplatilo i to po najboljoj cijeni. Da uzmožnu konkurirati s vanjskim proizvođačima, počeo nabavljati drvene listove iz Rusije (izrađeni su posve u Češkoj) a slamu od japanske riže. Kako su stopili u kontakt s nekim vanjskim trgovcima, postala je zadruga preprodavalac vrpca, a pri tomu i sama izrađuje šešire. Tako posao lijepo napreduje, a osobito će se kasnije podići, kada zadruga nađe težište na Balkanu. Iz domaće slame izrađuju vrvce i šešire i neki mali tvorničari iz okoliša, koji sa zadrugom ne stoje u slaboj svezi.

U Domžalama ima katoličko pomoćno društvo, koje je uz pomoć posojilnice sagradilo veličanstveni dom, u kojem će posojilnica, kitnarska (klobučarska) zadruga i druga društva imati svoj stan uz stanarinu, i tako će se kuća brzo otlatiti.

U Mengešu smo pregledali tvornicu peći od gline. To je tako jednostavna stvar i za nju ne treba nikakva kapitala, pa bi se dala kod nas blizu većih mjesta brzo ostvariti. Vidjeli smo i zadružnu pivovaru, koja nosi zadrugi 50.000 K čista na godinu. Činovnici su u njoj Česi. Kako u okolini ima mnogo Nijemaca, to Slovenci dobro rade oko svog napretka i lijepo su organizirani.

(Svršit će se.)

JOS. KOVAČ:

Vjekoslav Klaić.

V sedanjih burnih in dogodkov polnih dneh se često pozabi na marsikaj, kar bi v normalnih časih v najvišji meri zanimalo kulturno javnost. Vsi narodi so v zadnjem času tiho prešli na dnevni red, ne brigajoč se za tihe, pa tem važnejše kulturne jubileje. Friedrich Neumann, ki ga je pred leti bila polna Evropa, je umrl, ne da bi se ga veliko spominjali, Ernest Haeckel, ki je drzno zidal nove teorije, je v tihoti zatisnil oči. V naši jugoslovanski javnosti so vzdignili nekaj prahu njegovi neposredni učenci, ki so slavili njegovo upepeljenje s preočito protiversko tendenco. Kdo se ne spominja P. Škrabca, ki je umrl, ne da bi zvedela za to širša javnost. In še drugih nebroj, večjih in srednjih...

Dne 28. julija 1919 je poteklo 70 let, kar se je rodil v Garčinu v Slavoniji Vjekoslav Klaić, sedanjí vseučiliški profesor občne zgodovine na zagrebškem vseučilišču.

Ko sem pred leti kot šestošolec dobil v roke njegovo zgodovino Bosne in njegovo veliko delo »Povjest Hrvatâ«, je bil to zame užitek prve vrste. Vseh velikih pet zvezkov sem prečital v en mah, naslajajoč se na bogastvu gradiva, gorkoti in obenem stvarnosti pripovedovanja. Takrat nisem mislil, da bom jaz in mnogi drugi Slovenci poslušal predavanje moža, ki je prvi med svojimi tovariši v Jugoslaviji, eden najodličnejših znanstvenikov Evrope. Nimam namena izčrpljivo obdelati življenja in znanstveno delovanje tega moža, ki še ni završil s svojo produktivnostjo in čigar glas je znan pri Čehih, Poljakih, Rusih in drugih narodih in ki pomeni močan mejnik v hrvatski oziroma jugoslovanski zgodovinski literaturi. Zapustil bo narodu kot svojo dedščino veliko literaturo in celo generacijo svojih učencev, ki bodo v teku desetletij dostojno precenili vrednost svojega učitelja in njegovega dela. Te vrstice naj bodo samo majhen spomin njegove sedemdesetletnice, plačilo delnega dolga naroda velikemu možu, da po izreku Hegelovem: »Narod, ki ne cení svojih mož, ni vreden, da živi« — ne dokažemo svetu svojega kulturnega siromaštva. In poleg tega je Klaić vedno za en list naše gore...

Kot sin ljudskošolskega učitelja kot naš Krek je preživel svojo mladost v Va-

raždinu in v Zagrebu, kjer je tudi l. 1863. dovršil gimnazijo. Vstopil je v nadškofijsko semenišče, kjer je v štirih letih (kot dijak liceja in kot bogoslovec) prečital vsa historična dela tamošnje knjižnice. Za duhovski stan ni čutil poklica.¹ Izstopil je iz semenišča in se posvetil profesuri. Ker je v tedanjih časih silno primanjkovalo profesorjev, je vlada nastavljala kot suplente na srednjih šolah tudi odlično kvalificirane abiturijente, pa je tudi Klaića poslala v Varaždin, kjer je kot 18 leten mladenič predaval zgodovino. L. 1869. je Klaić z vladno štipendijo šel na Dunaj, da se na fakulteti usposobi za srednješolskega profesorja. Ostal je na Dunaju do l. 1872., ko ga je vlada predčasno pozvala v Zagreb, da nadaljuje učiteljevanje na gimnaziji.

Na Dunaju je poslušal tedanje znamenite profesorje Sichela, Jäghera, Lorenza in dr. Tovariši so mu bili sedanjí dunajski vseučiliški profesor Journier (specialist za francosko revolucijo in renomiran Napoleonist), Loserth (na univerzi v Gradcu) in mnogo drugih, katerih imena niso ostala pod mernikom. Važno je, da so mu bili na Dunaju ožji tovariši in prijatelji tudi Šuklje in Levec, s katerimi je občeval v znanem Stritarjevem krogu. Klaić še danes obzaluje, da Šuklje ni ostal pri svoji stroki, — morda bi potem danes Slovenci tudi lahko pokazali nekaj podobnega kot je Klaićeva »Povjest Hrvatâ«! Na Dunaju se je Klaić marljivo bavil z arheologijo in slovansko zgodovino. Šafaříkove Starožitnosti je znal domala na pamet.²

Po smrti Mesićevi ga je vlada l. 1879 imenovala za suplenta hrvatske zgodovine na zagrebškem vseučilišču, kjer je njegovo uvodno predavanje zbudilo občno pozornost. Razočaralo ga pa je dejstvo, da je mesto njega kot javni redni profesor prišel l. 1882. na to stolico Tadej Smičiklas, ki je med tem publiciral v Matici Hrvatski svojo »Hrvatsko povjest« v dveh debelih zvezkih. Klaiću pa je bila za dobo 1883.—1893. poverjena docentura zemljepisa balkanskih dežel!

¹ Prim. Dr. A. Starčević, dr. Kvaternik, J. E. Tomić, S. Kranjčević, dr. Šurmin in mnogo drugih odličnih Hrvatov, ki so tudi bili v klerikatu.

² Prim. Ottáv naučný slovník s. v. Klaić.

Od l. 1893. dalje je redni profesor občne historije na zagrebškem vseučilišču. Kot specialist za hrvatsko zgodovino se v svojih predavanjih iz splošne zgodovine ozira na rezultate drugih znanstvenikov, dočim mu je domača zgodovina polje originalnega, širokega in plodovitega raziskovanja.

Ako bi hoteli navesti in oceniti vsa njegova dela in razprave, bi popisali precej papirja. Že zgodaj je začel sistematsko raziskovati domačo prošlost in leto za letom je kupičil dragoceni material v različnih revijah in samostojnih publikacijah. Bosanska preteklost, domači hrvatski kralji, postanek in razvoj mest, zemljepis, vse je našlo v njem treznega in kritičnega tolmača. Priobčeval je obdelano gradivo v »Vijencu« (ki mu je bil od l. 1882.—1889. tudi glavni urednik), v »Vijesniku kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoga arhiva«, v »Vijesniku hrv. arheološkoga društva«, v »Matici Hrvatski« in v »Radu jugosl. akademije znanosti in umetnosti« (med drugim tudi »Acte Keglevichiana« v Monumenta zv. 42.).

Najboljša in najobširnejša dela: »Povjest Bosne« 1882, dosedaj najboljši in najkritičnejši delo o Bosni sploh (prevedeno na nemški in madjarski jezik), »Opis zemalja, u kojih stanuju Hrvati« in »Povjest Hrvatâ«, ki še ni dovršena, so izšla kot samostojne izdaje. »Povjest Hrvatâ« je začela izdajati vseučiliščna knjigarna St. Kugli ob priliki svoje petdesetletnice l. 1899. kot jubilejno darilo hrvatskemu narodu v krasni bogati opremi s slikami, faksimili listin in dokumentov, načrti itd. Zanimanje za to knjigo je po Hrvatskem splošno, utrla si je pot tudi pri drugih narodih. Je skozi in skozi originalno, kritično delo, plod dolgotrajnega raziskovanja in študija. Izšlo je dosedaj pet zvezkov (peti l. 1911.) in sega do l. 1608. Gradivo za nadaljevanje novejši dobe je pripravljeno in naša vroča želja je, da bi bilo usojeno piscu vsaj še toliko let, da dovrši svoje življensko delo!

Da je Vj. Klaić tudi književnik, ki se je uspešno poskusil v beletristiki in da je kot urednik »Vijenca« vzgojil hrvatski literaturi najboljšega sedanjega romanopisca Babič-Gjalskega, bo najbrže slovenskemu svetu malo znano.

Kot glasbenika ga Slovenci gotovo bolje poznajo, saj se njegove melodije pogosto tudi po Slovenskem. Kolikokrat se je že slišalo kompozicijo Preradovičeve pesmi »Misli moje...« Preosnoval in moderno je organiziral hrvatski konzervatorij, začel izdajati glasbeni list »Gusle« (1892), ustanovil orkester pri »Sokolu« (1882), ki mu je bil dolgo časa dirigent ter napisal celo vrsto doneskov za hrvatsko glasbeno zgodovino.

Klaić je mož univerzalnega znanja, izvanredne intuicije in globokega čustva. Kdor ni slišal njegovih predavanj, je izgubil estetični užitek prvega reda. Nič retorične navlake, kot je bila to navada nekaterih historikov (Ed. Gans), pa zopet ne suho navajanje zgodovinske resnice brez globljega kulturnega in psihološkega apliciranja. Vse je celotno, v sebi dovršeno in motivirano, jasno kot njegove oči, ki še vedno bistro gledajo po slušateljih, prepletene z živahno asocijacio, ki nikdar ne odpove. On razume odkrivati cela kraljestva čudes, ki se mladih duš dojmijo kot lepa, pa vendar strogo resnična pesem večnosti...

V njem so združene vse plemenite sile človeške duše, v Klaiću je sistematsko nagromadena sinteza kulture, ki v razvoju človeštva kaže na tisoče in tisoče dozdevno disparatnih vej, v resnici je pa le ogromna Wagnerjeva kompozicija, ki pod večim interpretom pokaže harmonijo telesa in duše, človeka in vesoljstva, časovnosti in večnosti.

Dober historik je nehote pridigar narodu in svetu, je poleg ostrovidnega registratorja tudi učitelj in notranji voditelj! Kar je bil Čehom Palacký, naj bo Klaić nam!...

PHIL. JOS. KOVAČ:

Nepriobčen dokument Jugoslavije.

Pokret ujedinjenja, ki nas je končno združil v toliko zaželjeno državo Srbov, Hrvatov in Slovencev, je mogoče zasledovati daleč nazaj v čase Zrinjsko-Frankopanske zarote. Že takrat se je v revolucionarnih plemenitaških glavah porodil načrt za jugoslovansko državo, toda brez bivše Srbije. Pričetkom 18. stoletja je ta jugoslovanski državni program zopet razvil Hrvat Pavao Ritter Vitezović, ki je kot službeni historik dunajskega dvora zasledoval upravičenost avstrijskih oziroma hrvatskih mej v Bosni ter drugih, po Turkih okupiranih deželah.¹ Ljudevit Gaj sam priznava, da mu je bil Vitezović s svojim prosvetnim delom za vzor pri ilirskem pokretu, dočim je za njim iz Vitezovičevih del Ante Starčević razvil velikohrvatsko idejo v političnem smislu. Upam, da mi bo mogoče o idejni zvezi teh mož, posebno pa o političnem programu dr. Ante Starčevića v kratkem na podlagi bogatejše literature bolj obširno razpravljati.

Po letu 1870. se je jugoslovansko vprašanje vedno živahneje razpravljalo. Po vseh zemljah evropske Turčije je vrelo, narodi so hoteli svobode in lastnih držav. Balkansko vprašanje je začelo zanimati široke kroge evropske diplomacije. Brez dvoma je k temu veliko pripomogla Rusija in pa dalekosežna slovanska politika srbskega kneza Mihajla Obrenovića (1860 do 1868). Ko se je vtaknila Rusija in pa Srbija pod Milanom (1868—1889) v bosenske homatije, so se začeli zanimati tudi širši sloji za »vprašanje«.¹ Slovensko dnevno časopisje je živahno komentiralo dogodke na jugu in pridno budilo narodno zavest. »Slovenski Narod« je l. 1875., dne 26. avg. pisal: »Kaj je princip zdajšnjega stoletja, njegov časovni duh? — Narodna ideja, misel, da kultura le na podlagi velike sorodne skupine, na podlagi zedinjenega

naroda živeti, rasti do mogočnega drevesa more . . ., mora delati na zedinjenje Jugoslovanstva, ker je zedinjenje posameznih plemen v celotne narode zdaj moderno in v starej cokli ne smemo zaostati.«

Problem ujedinjenja se je živahno razpravljajal po slovenskem in hrvatskem časopisju. Delali so se načrti, kako najhitreje dospeti do enakega književnega jezika. V »Slov. Narodu« je kar mrgolelo hrvatizmov in »jugoslovansko« pisanih člankov, tako da so še celo hrvatski časopisi ta jezikovni kurz pohvalili.

Manjkalo seveda ni tudi trdih očitkov z ene kakor druge strani. Slovincem so bili Hrvati premalo narodni, premalo jugoslovansko orientirani, brez ljudstev, ki bi stala kot stena za voditelji. Očitali so jim Starčevića, češ, da trosi duh plemenskega separatizma na Hrvatskem in s svojo pravaško politiko razdira velikopotezne smeri jugoslovanske politike.

Dejstvo pa je, da se je v Ljubljani kakor tudi v Zagrebu delalo v jugoslovanskem smislu, seveda največ praktično z dobrodelnimi akcijami in nabiranjem prostovoljcev za bosensko vstajo.

V času narodnega navdušenja, ko se je širom jugoslovanske zemlje popivalo in pelo »v ime edinstva«, v času torej, ki po svoji kulturni in politični kvalifikaciji ter po svojem psihološkem razvoju nikakor ni bil zrel za reševanje tako dalekosežnih problemov — je bil napisan v Zagrebu program, ki ga v nastopnem priobčujemo. Ta jugoslovanski program bi še danes marsikateremu dobro služil, in sicer radi svoje preudarne treznosti.

Kakšna skupina je ta program sestavljala, je še nepreiskano. O tem dokumentu vemo samo toliko, kolikor je razvidno iz besedila samega. Sestavljen je bil 28. julija 1874 v Zagrebu, najbrže v Hitni ulici, kjer je bil nekak generalni štab za Bosno. V javnost je prišel dokument iz zapuščine umrlega zagrebškega advokata dr. Mazzure. En prepis na stroj hranil profesor splošne historije na zagrebškem vseučilišču, V. Klaić, drugega sem si oskrbel jaz. Listina še ni nikjer priobčena, podrobnosti tudi še niso preiskane. Prof. Klaić se sočasno s tem peča in upam, da v teku časa priobči rezultate svojega truda.

¹ Primerjaj njegov l. 1700 v Zagrebu izišli spis »Croatia rediviva regnante Leopoldo Magno caesare«, kjer prišteva slovenske zemlje (Croatia Alpestris) k večjemu zgodovinskemu kompleksu Bele Hrvatske. K Crveni Hrvatski prišteva: Bosno, Hercegovino, Srbijo, Macedonijo in Bolgarsko. (Primeri tudi njegovo knjigo »Bosna captiva«, Trnava 1712.)

² Primeri o tem med drugim tudi dr. Prijatelj, Janko Kersnik, njega delo in doba, str. 38 ss.

Besedilo programa obsega 9 točak, od katerih se sedma bavi z Bosno in Hercegovino. Saj ni čuda, ker je to v prvi vrsti zanimalo slovanski jug! Program je brez nadpisa in brez podpisa kakor tudi brez vsake opombe. Par opomb pod črto sem pripisal jaz v lažjo orijentacijo. Besedilo kakor sledi:

1. Najskrajnji cilj zajedničkih težnja i zajedničkoga rada narodnoga kod Hrvata, Srba, Bugara i Slovenaca, da bude njihovo ujedinjenje u nezavisnu i slobodnu narodnu i državnu zajednicu jugoslavensku.

Kakva oblika i kakve politične naravi da bude ta državna jugoslavenska zajednica i kad bi bilo moguće, ne bi bilo niti potrebno niti pametno prije z e m a n a¹ opredijeliti.

2. Da se odmah prihvati i u srca naroda stane ucepljivati pomisao narodnog jugoslavenskog jedinstva, nastojeći svim shodnim načinima, da se to jedinstvo što prije na moralnom, te, u kolikogod većma mogućće, i u književnom polju ostvari i ukrijepi.

3. Da bude priznato, da su pojedina narodna plemena, što sačinjavaju jugoslavenstvo, potpuno međusobno i u svakom smislu i u svačemu jednaka i ravnopravna.

4. Suprot ma kojegod tuđe sile, da bude između svih jugoslavenskih narodnih plemena i pokrajina, premda politično razstavljenih, potpunoma solidarnost v l a d a t i,² a na način, da što li god u postojećem njihovom stanju donosilo koristi ili štete pojedinom kom narodnom plemenu ili pokrajini, bude se smatrati i držati, da je na korist ili na štetu čitavog jugoslavenstva.

5. U međusobnim odnošajima, da državna samostalnost i samoupravna prava pojedinih jugoslavenskih zemalja imaju ostati sasvim nepovredena i u potpunoj slobodnoj volji onog dijela naroda, koji tu samostalnost i ta prava uživa.

6. Da bude postavljeno i prihvaćeno načelo potpune vjerozakonske slobode i potpune ravnopravnosti između pojedinih vjera uz načelo jednake i što više moguće neodvisne samouprave pojedinih vjeroizpovjednih zadruga ili crkava.³

7. Najpreča i najglavnija sadašnja zadaća zajedničkog narodnog rada na političkom polju, da bude oslobođenje onog dijela jugoslavenstva, što je u turskoj carevini, započevši s oslobođenjem Bosne i Hercegovine.

Kako da se taj narodni rad u tu svrhu uredi, treba da jedna osnova potanko opredijeli.

8. Mimo i osim toga glavnoga cilja nek se pak nastoji i ide k tome osobitom cilju, da bi se što više moguće snaga naroda okupila u svrhu i što veću političku zajednicu, koliko kod Jugoslavena, što su u Turskoj, toliko kod onih, što su austro-ugarskoj carevini i svakako:

- a) da se uz Crnu goru i kneževinu Srbiju okupi i prisajedini što više moguće jugoslavenskih krajeva i zemalja na način i pod oblikom i uslovima, koja se sada ne mogu opredijeliti;
- b) da jugoslavenski krajevi i zemlje što i dok ostaju u turskoj državi i pod turskom vlasti nastoje zadržati što veću moguću političku i vjerozakonsku samoupravu u što većoj politično i vjerozakonsko narodnoj zajednici;
- c) da se ujedini Dalmacija i bivša vojnička krajina sa Hrvatskom i Slavonijom u političku zajednicu imenom trojedina kraljevina;
- d) da se svojevolumnim pristojanjem Srba, Vojvodjana Bačka i Banat srpski k istoj zajednici troedine kraljevine priključi;
- e) da se jugoslavenske zemlje i pokrajine, što su u Austriji ili Cislajtaniji, okupe u političku zajednicu slovensku, dok postoji sadašnji austro-ugarski dualizam i kad bi ovog nestalo, da bi se austro-ugarska carevina povratila u predjašnje stanje, da se te zemlje i pokrajine priključe k trojednoj kraljevini, ako bi nato bile voljne.

¹ Govori se v Dalmaciji namesto: vrijeme, red. Sklepati bi bilo, da je ta program sestavil Dalmatinec.

² Govori se v južni Dalmaciji namesto književno pravičnih deležnikov: vladala, smatralo i držalo. Verjetno je torej, da je bil pisec programa Dalmatinec, mogoče je bil to Valtazar Bogišić, jurist in bivši črnogorski minister. — Besede pod opombo sem podčrtal jaz. — Pis.

³ Starejša oblika namesto sedaj veljavnega gen. pl.: crkvi (cf. vježbi itd.).

9. Napokon da svakom zgodnom prilikom i što se god može bolje i shodnije, svaki dade ruku pomoći i podupre svakog u nastojanju, da bi se što sigurnije i prije postigli krajevi narodnih težnja i narodnog rada, u gornjim točkama označeni, osobito pak, da onoga čitavoga jugoslavenstva priskoče u prilog i pomoć a odmah smjesta, da se u tu svrhu stanu pripremati, kako će se doći do glavnoga cilja označena u točki 7.

U srpnju 1874.

Kakor je iz besedila razvidno, je jezik dosti neroden in na nekaterih mestih sestava besedi nič kaj moderna. Če bi hoteli besedilo redigirati v duhu modernega jezika, bi morali podvzeti obširne oblikoslovne in še bolj sintaktične spremembe. Proti temu pa govore važni razlogi, katerih prvi je: dokumentarična pristnost in originalnost listine. Zato sem se omejil le na par bistvenih pripomb.

Širših stvarnih pripomb, posebno o politični aktualnosti nekaterih točk ter o psihologiji in mentaliteti tedanjih sestavljačev programa in javnega življenja sploh nisem podvzemal, ker se mi je zdelo odveč. V tem oziru puščam svobodno perspektivo. Torej — portae patent!

CIRIL JEGLIČ:

Perditio tua ex te, Israel!

Pridiga za študente.

Včasih sem mislil, da je boljše, če se izpove, kar boli. In čeprav danes vem, da ni tako, bi vendar rad, da bi bilo. Zato bom razodel vsaj tisto, kar je važno za nas vse, ki smo mladi ter hočemo biti poštene, veseli in vpoštevanja vredni!

Če premotrim svoje tovariše in tehtam njih enegijo, sem jih še zmirom vesel: še je v njih polno vihravosti, te značilne kreposti, ki je poleg sprejemljivosti pri mladem človeku najbolj aktivna. Žalostno pa je to, da se vihravost tolikrat sprevrže in izrodi v puhlo površnost, ki bi vsepodsod bila rada doma ter ničesar ne utegne do dna spoznati in ne zmore ničesar resnično ljubiti. Zakaj so premnogi mladi, zmogni fantje tako plitvi in nedopovedani?

Jaz sem o tem pomislil ter sklenil, da napišem, kar je treba konstatirati. T o v a r i š, ali si že socialno orijentiran? Pa če si orijentiran in če si se morda celo že poučil, zakaj so bile Marxove revolverce tako mogočne in učinkovite itd., potem, prijatelj moj: ali znaš socialno čustvovati? Vprašal bi te: radi česa zaviđaš Newtona, mar radi slave, ali za tiste čiste, tihe duševne užitke, ki jih je tako bogato doživljal v svoji ženialni, intuitivni duši? Treba je vedeti, da je od lepe besede dragocenejša in pomembnejša lepo čustvo. In da je pot do principa lepša nego princip sam in da je edino ona zaslužna. Kaj ti pomaga, prijatelj moj, če si se naučil in razumeš cele dogmatike in

kodekse koristnih paragrafov, pa ne razumeš, kaj se to pravi: »le eno je potrebno!« Vprašaj se sam: ali znaš socialno čustvovati? Kako daleč nam je segla do srca socialna orijentacija, ali sem se kdaj pridušil ali solzo potočil, kadar sem se zmišlil na proletarčevo bedo in smrt?

Z a k a j l e e n o j e p o t r e b n o z a v s a k o g a r, ki hoče biti človek, pošten, vesel in vpoštevanja vreden. Le eno: da znaš socialno čustvovati, da znaš biti usmiljen in dober. Uvidljiv in dober v velikem in malem, med ponižanimi in med špekulanti, in še najbolj takrat, ko te tujca nihče ne opazi. Bodi prepričan, da je nezavedna, a preudarna dobrotja najbrestonosnejši kapital! Varuj se, da ne boš surov, če bi bil rad ponosen, da ne boš brezobziren, če si samostojnosti željan, da ne boš preziral, če ti ugaja biti originalen, da ne boš plitev, kadar meniš, da si duhovit! In če si že pozabil ali mnogokrat pozabljaš, kako se glasi deset božjih zapovedi, in če še ne veš, kje se najlažje privadiš spoštovati, tolmačiti in izpolnjevati dekalog ljubezni in poštenja, potem pojdi in se nikar ne mudi!

Kadar boš najstrahotnejše osamljen, zapuščen, kadar se boš čutil najbolj nesrečnega — in jaz verjamem, da so vsakomur usojeni ti srečni hipi, — takrat se dvigni ter napôti, četudi je pozen večer in vreme neprijazno; pojdi na beraško cesto: mimo fabrik, ki rjovejo in vrišče in v

taktu hropejo, mimo obupanih žganjarnic in smrdečih stanovanj... Odpri oči in ušesa in ničesar ne pozabi pogledati: ne sesajočih, motnih pramenov, ki se ko razgaljena poželjivost stezajo iz razsvetljenih tovarniških oken prav dol na blatno cesto, obsevajoč na njej mlakuže, ki so kakor krvave; in ne bodi gluhi in ne zamudi prisluhni, kako grenka je kvanta obupanega žganjarja in kako si sam sebi očituje, sam sebe zaničuje, ki bi te v lice udaril, če mu dobroto storiš — tako ga je zastrupilo nezasluzeno gorje; ter še poglej dekleta, ki vrtoglavo srepi izpod prizemnega okenca tja pod mrzlo jesensko noč: devica je še in jetična je in ne bo dobila ljubelega ženina nikoli nikjer in bo zasmehovana umrla; tako skončavajo proletarske deklice... Pa čuj krik: od bogvekod

te je ošinil in utonil bogvekam; morda je bil to vrisk iz sladke obmame, morda je kriknil polnorec, ki še ni norec?

Odpri srce: ali si videl vse to, ali si slišal vse to? Ali mora biti tako, mar ne bi bilo edino po pravici, da se še danes, ne jutri, da se še nocošnji večer vse, vse spremeni, popravi...

Tovariš moj, nato izprašaj svojo vest...

Potem boš lahko ponosen in ne boš napuhjen, ter boš blagodat delil in slavo preziral, ter boš originalen, ker boš postal usmiljen, in boš duhovit, ker se boš lahko od srca smejal... Takrat boš občutil v sebi arhimedovsko veselje: »Heureka! Odkril sem skrivnost življenja, našel sem krepčilni regeneratorski omahujoče mladostil!«

Kulturni vestnik

Dr. K. Ozvald: Smernice novega življenja. V Ljubljani 1918. Izdala »Matica Slovenska«, Str. 187 z navedeno literaturo.

Heraklitov izrek *πόλεμος πάντη πάντων* se je tudi za svetovno vojsko obistinil v polni meri. Kdor količkaj zasleduje naše javno življenje, opazi povsod, tudi v najmanjših vprašanjih, kološalno moralno silo vojske, ki bo še delovala desetletja in desetletja. Nikakor nam še ni mogoče natančno razbrati vseh komponent nove smeri — to bo mogoče šele čez 50 let, — vendar vsi čutimo, da se poraja novo življenje, ki zahteva povsem drugačnih ljudi, drugače orientiranih kulturnih delavcev, sociologov, državnikov, politikov in narodnih gospodarjev. Pedagogična tendenca je bila v človeštvu že od nekdaj izredno močna. Koliko takih del bi lahko našli v svetovni literaturi. Od Sokrata in Platona pa preko Katona Mlajšega in Marka Avrelija in Seneke do Marulića, Smilesa in — Foersterja. Vojska je tako literaturo podeseterila. Ona je pogazila človeško dostojanstvo, odtegnila človeka pozitivnemu ustvarjanju. Zazijalo je brezdanje brezдно, v bodočnost se je odpiral obupen pogled. Nobene tolažilne misli v človeških srcih, nobenega močnega in enotnega, splošnoveljavnega življenskega načela razen načela uživanja in čistega človečanstva, ki je viselo v oblakih. Narodno zdravje je v

procentih strahotno padalo, produktivnost se je v geometrični postopici zmanjšala, mladina se je udajala ulici — in cinizmu. Tedaj je, že proti svojemu koncu »s plamenciimi prsti zapisala vojska tisto prastaro vprašanje: kaj je življenje?« Oglasilo se jih je dosti, ki so odgovarjali — dobri in slabi. Oglasil se je Aleš Ušeničnik, Foerster in med zadnjimi tudi — Ozwald. Njegove smernice se mi zde kot otrok vojne psihoze, porojen v resnici »dnevih strahote«. Zdi se mi, da so tako razmišljali in klicali vsi tisti milijoni, ki so nosili težka bremena vojske — samo da brez tako obširnega znanstvenega aparata, pa morda bolj krotko in jasno!

Knjiga nikakor ne zadovolji. Čitatelj jo bo vzel v roke zato, da dobi utehe in odgovora na vprašanja, ki se mu noč in dan porajajo pred duševnimi očmi, prebral jo bo, odložil in — nezadovoljen vpraševal naprej. Čas za vulkanično se porajajoča čustva in misli je minil, kdor hoče zidati, mora imeti jasen načrt, delati mora po sistemu. Mi hočemo zidati zunaj in pa še bolj znotraj — kdo nam bo arhitekt, inženir, polir? Osnovna misel in največja potreba našega življenja je (ne dvomimo, da je to tudi najnujnejša misel g. pisatelja) premalo naglašena in nič enotno in sistematično obdelana. Potrebo, da obrnemo hrbet zlatemu teletu materijalizma in tehnike, je W. Foerster vse lepše poudaril (Prim,

»Erziehung und Selbsterziehung«, Leipzig 1917). Ako hočemo zares poiskati novih in sigurnih smernic za bodoče življenje človeštva, moramo obrniti pogled na znotraj, moramo svoje življenje bolj spiritualizirati, Stran od enkratnega, posamičnega materialnega k enotnemu, večnemu načelu, ki pretvarja dušo in vodi razum in srce.

Pisatelj je v svoji knjigi preostro obdodil razum in preveč povdabil potrebo doživljanja. Da, brez dvoma je globoko in plemenito doživljanje prvi pogoj za presnovo našega življenja, toda gorje, če se to fakultativno doživljanje umskih in tvornih vrednot ne definira in »usmeri« z jasnim reflektivnim razumom! »Logika srca« bi kmalu privedla do hudih kriz v javnem življenju.

Simpatično je obdelan prvi oddelek knjige, ki nosi nadpis: Pridnih rok. Ni vsak za vse, bi morali na vsa usta povedati jugoslovanskemu ljudstvu. Posebno mi bolehamo na disorientaciji in omalovaževanju poklicev. Kdor je dovršil zadružno šolo na našem jugu, gre za diurnista k sodnji, absolventi kmetijskih šol se pehajo za različna mesta kanlistov, dacarjev in eksekutorjev. Vzgojitelji naj prodro v duše in zmognosti gojencev ter jim pomagajo izbrati najprimernejšo pot — s stališča gojenčevih zmognosti. Naše sile bodo potem ekono-mično razdeljene, na ta način bi najbolj naravno dospeli do Taylorjevega »budgetiranja človeških moči.«

Poglavja o umetnosti, verstvu in zgodovini kot učiteljici življenja bi jaz še malo razširil, kar se pa tiče verstva, bi na čelo cele knjige napisal tehtoviti stavek Foersterjev: »Die Wissenschaft vom Ideal ist die wichtigste Wissenschaft des Erziehers.«

Dikcija dela je malo jasna, preveč izumetničena, citati preobilni, kar sicer dobro služi onemu, ki hoče vpogleda v tozadevno literaturo, škodi pa preglednosti knjige. Vrinilo se je tudi mnogo tiskovnih napak, češ — vojska je! Delo ni nikak standard-work oživljene Jugoslavije, čeravno ga je g. pisatelj napisal v zlahtnem idealizmu za »zarod, ki poganja prerojen, ves nov«.

J. Kovač.

Naša pota. Kulturno-politična predavanja. Izdaja S. K. S. Z. Ljubljana 1919. V ciklu šestih predavanj so obdelana najvažnejša sodobna vprašanja: Prosvetna organizacija, socializem, tri glavne točke kulturnega boja in slednjic trenutni politični položaj v Jugoslaviji.

Uvodoma analizira pisatelj F. S. Finžgar program naših prosvetnih organizacij. Poljudno in vendar globoko osvetli glavne cilje prosvetnega dela. Članku se pozna, da ga je pisal izboren poznavalec ljudske duše. — Klasik naše socijologije, prof. A. Ušeničnik, razvije na dvajsetih straneh program marksizma in krščanskega socializma. Kritično pisana razprava prepričuje s svojo železno logiko; mogoče bi pa bolje odgovarjalo namenu te brošure, če ne bi bil krščansko-socialni program zastražen s tolikimi »če« in »ali«. — Isti pisatelj označi v sledečem članku stališče katoličanov napram razmerju med Cerkvijo in državo. Zanimiv in (vsaj zame) nov je miselni krog, s katerim dokazuje, da more biti šola le verska ali pa protiverska in da je tu vsak kompromis izključen. Pisatelj računa tudi z možnostjo ločitve Cerkve od države, in to je razveseljivo. Ne smemo postaviti vsega na eno kocko — konkordat —, ločitev ne sme najti katolikov nepripravljenih. — Dr. Jos. Fabijanijev članek podaja jasno sliko o oblikah in zgodovini civilnega zakona; načelna sodba v njem je krepko podprta. Z vidika pozitivnega krščanstva in naravnega smotra zakona je rešil prof. Al. Zupan vprašanje o razporoki. Statistika, zgodovinski podatki in živa govorica ji dajejo zanimivo obiležje. — Razumljivo je, da se v treh zadnjih člankih, katerih snov se deloma krije, mestoma najdejo ponavljanja. Veseli smo jasnosti v njih, predvsem pa nas veseli dejstvo, da tu govore dokazi, polni globokih misli.

Zadnjo razpravo o političnem položaju odlikuje nazornost in plastične primere, ki na mah razjasnijo abstraktne pojme in ustvarijo ožji duševni stik med predavateljem in poslušalcem. Četudi je članek bolj agitatoričnega značaja, bo dobro služil vsem, ki se hočejo na kratko orijentirati o političnih grupacijah v Jugoslaviji.

Živa potreba je rodila to knjižico. Prvi zvezek je program. Drugi in naslednji naj bi bili posvečeni strogo kulturnemu delu in naj bi nudili gradivo za poljudno-znanstvena predavanja. Tožba, da ta zvezek ni našel odmeva, je pa odveč in je samo dokaz, koliko smo že zamudili. Janko K.

Ignaciju Borštniku in memoriam.

To beše bolna i neočekivana vest. To beše morda zadnja poruka nama, koji na ovome zagrebačkom kazalištu zahtevamo umetnost, da nemamo više ništa tražiti. Ni poslednjega što nas jače ve-zao uz ovo što se zove hrvatsko kazalište

u Zagrebu pod upravom gosp. Bacha, Sad ni njega, Ignacija Borštnika, više nema. Pred kratko se vreme sto i ne znam koji put davala Ibsenova »Divja patka« i mi smo se veselili. Nadarmo se: prema ugovoru, on će opet nama trknut iz Ljubljane da odigra svoja starca. I nije došao. Dne 23. septembra davala se Cankarova sramota što se zove mesaroški »Hlapci«. Toga dana nije više ni njega bilo, kao ni umetnosti na zagrebačkoj pozornici. I bilo je srcu još teže. I duša je bila još ogorčenija. Da smo starog našega Borštnika poslednji put videli u Bartulovićevoj »Kugi«, još lošijem čedu lošeg roditelja, Cankarovih »Slugana«. To beše i suviše cinično a da ne bi toga osetili. To beše i suviše sramotno a da ne bi to istaknuli.

Naš stari Borštnik! On je bio toga dana mrtav, a u kazalištu je umirala inteligentna publika. Crnina smrti spustila se nad njega i dve crne zastave javljale su u kazališta dve smrti: Ignacija Borštnika, i umetnosti kod noćasne predstave.

U glumačkoj našoj umetnosti, on je ipak bio. Na pozornici, mrtvim daskama, on je ipak živio. Među tolikima mladim i starima, ugojenim i ufitiljenim — jedine su to njihove oznake — on je ipak bio čovek. Umetnik. Stvaralac. Iz ničevega on je stvarao svetove. Iz Dragišićeva papagajskog starog grofa u »Posljednjem Zrinjskome«, on je stvarao čoveka. Iz bartulovićevskog starog rakijaša on je izvajao borštnikovskog revolucionarca. I video je čovek: tu prestaju svi Tomići i Banovi i Tucići, a počinje Borštnik. On se diže. On raste i postaje gospodarom: sebe i gledaoca. Barem na čas instiktivno to se osećalo, i židovi su, šta više, zaboravljali na sutrašnje spekulacije. I novinarski reporterski delegati na veliku zadaću za malene sile. Jer čovek je bio među nama: poništeni, pregaženi; ozbilni i trezni; demonski i buntovni. Čovek je među nama živio i njegove su reči bile ubedljive i sugestivne. Ignacij Borštnik živio je među nama, i bilo je tako lepo. Njega sada nema. U zraku se rasplinuli svi oblici, od njega stvoreni, i oni čekaju njega. Da im dadu telo. Da preko njega pokažu svoju izrađenost, stilizovanost i realnost. No njega više nema. Ignac je Borštnik umro u Ljubljani. Dokle ovo pišem, on je možda i pokopan. A lepi oblici tako bolno posrću zrakom i traže svoja stvoritelja. No njega nema. Nema.

Naš stari Borštnik. Naš stari Ignac, kao Georgij Dručkov. Ta čini se, on je još

među nama. Jedinствен, izrađen i živ. Njegova reč deluje upravo fiziološki i u grlu nas nešto steže: mi ne znamo pod sigurno, da to možda ipak nije suza. Naš stari Borštnik, kao glazbenik u Schnitzlerovu »Ljubakanju«. O, nemoj da plačeš, dobra sirotinja, jer se tvoja bol ruši preko naše duše! Mi živemo s tobom, kao deca, i danas kada tebe nema među nama, iskreno ću da ti kažem: ipak često puta vredi da su lampe, dok se igra, utrnute.

Na zagrebačkoj pozornici davani su Ibsen i Strindberg i Shakespeare. I još nekoliko onih istinskih. Domaćih i stranih. No Borštnik je dvadeset i pet punih godina bio članom ovoga kazališta, i uvek je išlo dobro. Kad nam ode, onoga dne u Ljubljani, da vodi dramsku šolu, Zagreb je u istinskom nemiru pitao: da li će se opet vratiti? Uprava nas tešila: on će redovito doći, kad se bude davao njegov komad. Međutim nije došao. Uprava je, kao uvek, slagala. Slovenac Borštnik ostao je kod svojih suplemenjaka. Ostao je, ali mrtav.

A dve crne zastave još neprestano plaču na ukusnoj zgradi našeg pozorišta. Dve crne zastave oplakuju smrt Tvoju, dobri starče, i govore nama tuđu neshvatljivu: da te više nema među nama. Mi nemamo još dramske umetnosti. Dok autor tepa, glumac treba da govori. Kod nas nema autora. Njega istom glumac stvara. I ne znamo zašto, u nama se već javlja neka zlobna radost, da si ipak mrtev. Neka si mrtav, dobri Borštniče, jer možda s Tobom umreše i toliki nemogući. Neka si mrtav, časnije je to za Tebe, no hraniti gladnu autorsku paščad. Krvlju se ona hrani. Krv je skupocena. Krv Tvoja nije smela za njih biti prolevena.

A konac je pesme ipak ovaj: Kad si od nas otišao, davana je Bartulovićeva »Kuga«! Na dan Tvoje smrti u kazalištu je tragedija: mesarskim nožem počinja Cankar samoubojstvo.

I. J.

I. Jakovljević: Studije i fejtoni.

Koliko reći! Kad bi svaka nešto kazala, dobili bismo jednu taku revolucionarnu pozadinu, da bi se je morali strašiti svi oni, koji su u sebi osetili oganj i zvanje. No budući da svaka reč ne govori, dobili smo, ili ćemo dobiti, anarhiju, iz koje će se, po logičnom sledu, roditi nešto velika. Jer iz svakoga pokreta s neizvesnim ciljem i s neizvesnom grupacijom, izdigne se duh, koji izrazi htenje sviju faktora i zahteva sintezu. Iz anarhije dakle dobijemo krale-

vinu, koja se sruši tek onda, kad se nade čovek, koji reče rečima: O mots, soyez république (Viktor Hušo). — To su u literaturama epohe s predstavnicama na čelu.

Čudno! Kod nas imade više epigona, negoli ljudi, koji sa silnom čežnjom idu za nečim i traže nešto, što ne mogu da nađu, pa pripuste izabranome. I prije su veliki. — Ko je pripravio Nazora i Vojnovića? To je uostalom i shvatljivo, jer još nismo imali literature, koja bi se dala mjeriti s onom ostalih naroda, pa ljudi većih pretenzija razbijaju tradiciju i ne će u epigone naših, koji znače malo ili ništa. Dalji pogled i ozbiljnije shvatanje. To znači imati dara i biti pozvan.

Boje samo u harmoniji briliraju, a imenik boja dosaduje i ne govori ništa. Sunce, magle i ženska vela mogu biti lepe reči, ali samo onaj, koji bi znao udesiti ih prema raspoloženju duša i života, bio bi umetnik. Zato mi čekamo čoveka, koji bi skupio sve vrednote našega doba i stvorio epohalnu umetnost. Da li će se taj čovek naći, pitanje je duševnih energija i naše kritike.

Kritika je pozvana, da prema individualnim ili općim estetsko filozofskim načelima dava direktivu. Pa ako hoćete samo i konstatujući. Kritik mora biti u pesniku i nad pesnikom. Naši to nisu. Dapače opaziti ćete, da naši fejtonisti i pisci studija često samo jednu školu priznavaju, a to je znak ograničenosti. To je valda ono, što nam smeta. Jer nema čoveka, koji bi se izdigao i pokazao pogreške i vrednote pojedinih škola, nemamo ni čoveka, koji bi sintetizovao sve te škole i sve duhove, koji se u njima ističu.

Onomadne je g. I. Jakovljević izdao knjižicu studija i fejtona, koji su u poslednje vreme izlazili u »H. Prosvjete«, »Lući« i »Hrvatu«. Kad bi se htelo o toj brošurici govoriti i dublje proučiti najnoviju struju, onda bismo sigurno došli do zaključka, da su mnogi ljudi, koji misle, da znače nešto, ipak brojevi. To je još dobro, ali ako se tim brojevima računa samo u jedno izvesno vreme, onda ti brojevi nemaju vrednosti života i spadaju u historiju, na mestu, gde se stvari mimogred spominju.

Da li će brošurica g. Jakovljevića nešto značiti za hrvatsku književnost, to ne znam. Bojim se. Ne zato, što u njoj nema tobože lepih ideja, nego zato, što su te lepe misli nabačene i nerazvijene. I mi mnogo puta, posle nego smo pročitali studiju ili fejton g. Jakovljevića, ne znamo da resumujemo njegove ideje, a za to mu mo-

ramo, u najboljem slučaju, predbaciti logičnu nevezanost, kojoj ni u umetnosti nema mesta. — Drugo je psihološki vez, koji bi se mogao naći kod g. Jakovljevića, jer i on se zanosi jedino ili previše za jednu školu. Kritik mora biti univerzalan i sve od jednom mora videti. Tu treba studija. A da li čovek, mlad čovek, koji previše producira, može biti solidan?

G. Jakovljević je u pet godina dosta toga napisao. Kad bi sve vredilo, onda bi on značio. No, vidite i ovu njegovu knjižicu teško je analizovati. Čovek bi se morao gotovo neprestano opetovati, jer on uvek isto piše. I prigodom ove njegove knjižice mi možemo o njemu govoriti kao piscu, a nipošto kao piscu ove knjige.

On je nastao u vreme obožavanja Matoša. Kod njega zaista imade lepih misli, lepih rečenica i lepih reči. Vidi se, da je pročitao nekoliko modernih autora. Barem ih citira. A ima kod njega i francuske noblese: Kratke rečenice. Dvije reči. Ipak pun reči. Nešto esprit-a i to vam je sve, što na prvi mah kod njega nadete. Inače gde-gde dobro opaža. Zacelo smete vas malo samodopadnost, koja iz njegovih radnja izbija; ali ćete priznati, da bi on, uz temeljitiji studij, mogao dobiti renomé i biti čitljiviji, negoli je sada u svojim studijama, fejtonima i predgovorima. Jer uza svu svoju darovitost, on je do sada mogao postići jedino to, da piše. Čitati u dušama i realno o njima govoriti, to je umetnost. On to retko čini, ali će, uz gornje, umeti. Mi čekamo!

M. Soljačić.

Janko Glaser: Pohorske poti.

Ko sem prvič prebral novo zbirko, me je pustila čudno mrzlega. Izvzemši »Tožbe« ni nobena pesem vzbudila kake iskre v meni. Ko sem jo bral drugič, se mi je včasih odzvalo nekaj toplejšega v srcu, ponajveč sočutje.

Uzrl sem motto in sem pričakoval, da dobim v knjigi jasen, vroč, žgoč, a miren popoldan, ko pa sem čital dalje, sem videl le preveč megle in zopet megle v pesmih in pesnikovi duši. V pesniku žive le boli in on jim kraljuje. Zaklene jih udano in skromno v sé in si misli: lagati je greh. Občutke ima mehke in gorke, ali mehko in gorko jih ne zna povedati. Včasih napiše lepo sliko (Zimski večer, Večer v planini, V mraku, kjer motita zadnja dva verza). V »Marcu« ga zazebe in ž njim vso naravo, in to pove prav dobro. Lepo naslika »Oktober« in »Jesensko sliko«. Tudi dva soneta poskusi, ali preveč diha iz njih

učenja. Matere se spomni v »Ženi«. Toda preveč trdo, posebno v drugem delu:

Dekla Gospodova, sužnja ljubezni,
delavka —
kdo se s poljubom bo sklonil do svetih ti
rok?
Tvoje življenje delavnik, poln truda,
opravka,
tvoje plačilo pozaba: grob skromen,
ubog. —

Zdi se mi, da je občutil sin več, kot je povedal.

Lepe so pesmi, v katerih živita žena in otrok. V pesmi »Sama« gledamo mater v skrbeh za moža in otroka. Najlepša je »Tožba«. Tako priprosta, pa tako pri-srčna:

Kam bom dete bedno položila,
ko še jasli nimam, niti slame,
niti hleva, da bi vani se skrila!

Tudi »Njeno pismo« je prisrčno. »Ro-jakom«, »Neznancu« in »Balado« pa bi bil lahko brez škode izpustil.

Z globokimi problemi se pesnik ne ukvarja. In ravno to ga mi je prikupilo. Saj imamo takih več. Priprost je v slogu, besedi in izražanju. Samo preboječ je, pre-mehak, melanholičen, kar ubija. V prihod-nji njegovi zbirki bi rad bral kot motto drugi del »Povratka«, kjer kujejo kovački:

Da kovali bi mi trdo,
bolj kot nekda trdo, močno:
manj mehkode v srcu mehko,
več trdosti v dlan odločno!

S. S.

Vladimir Levstik: **Gadje gnezdo.**

Na Kastelčevini gospodari vdova s tremi sinovi, vražja babnica, kot jo ime-nuje pisatelj. Njeni starši so jo primožili tja gor, sanjavo rjavolasko, prepojeno s Prešernom, k možu pijancu, ki zapravi in zapije vse posestvo in umre. Tedaj vdova začuti moč črne grude, se vsesa v zemljo, obnovi gospodarstvo in je povzdigne do prvega posestva v dolini. Vse tri sinove ima v mestu v šoli, in ravno dovrše svoje študije, ko izbruhne vojska. Najstarejši, ki mu edinemu ob slovesu pritisne poljub na čelo, pade v čelo zadet. To je njej opomin, da mati ne sme kazati ljubezni do otrok, in je od tedaj naprej nedostopna vsaki zunanji materinski ljubezni, celo surova je s sinovi. Pade drugi sin. Tretji je zaprt radi veleizdaje v taboru na Nižje Avstrijskem

in se po amnestiji vrne duševno in telesno strt domov. Mati mu ne dovoli bivati do-ma. Pri starših svoje zaročenke leži. Po njeni zvijači ga prineso domov, a mati se hoče obesiti, da bi se žrtvovala za edinega sina. Kristus v podobi popotnika jo opomni krščanske ljubezni in jo reši. Sin ozdravi, a mati umrje, zadeta od kapi.

Trdi in grobi so vsi značaji v tej po-vesti. Že jezik sam, jezik analfabetov, kot ga nekje imenuje pisatelj sam, je trd, dre-nov, četudi še ne teče pisatelju tako gladko, da bi lahko rekli, da je pri njem doma. No, malo težko je naenkrat udariti iz francosko pisane slovenščine v jezik analfabetov.

Stara Kastelka se mi zdi pretirano trda, posebno v materinski ljubezni. Videl sem že precej trdih gorenjskih gospodinj, tudi s hribov, pa take ne bi našel, niti pri-bližno enake ne. Njena narodna zavest je preveč umetna, ne prirojena.

Drugi značaji so pogodeni dobro, po-sebno ženski. Jelo stre njena ljubezen in jo dvigne šele materinstvo in očetovo od-pušcanje, dočim Zinka, edini zlati žarek v povesti, raste v vsej lepoti in toploti lju-bezni.

Pisatelj nam ni dal s to povestjo nič preveč globokega, tudi nič posebno novega, vendar pa se povest lepo bere. In tudi nekaj poseben užitek ima človek ob tem branju. Zato mislim, da bo narod segal pridno po knjigi, posebno kmetski, saj je dobršen del njegove duše in njegovega trpljenja med vojsko v njej. S. S.

M. Marjanović: **Smjernice ob-nove naroda** (Knjižnica »Obnove«, svezak I.). U Zagrebu 1919. 8°, str. 72.

Skupina ljudi okoli Marjanovića in Bartulice je že v avgustu začela izdajati kulturno-političen tednik »Obnova«, ki si je stavila za nalogo, zgraditi ujedinjenemu jugoslovanskemu narodu kulturo in civili-zacijo, da bo kot enakovreden, duševno in materijalno stabiliziran narod stopil v ko-operacijo svetovnih narodov. Mentaliteta Obnovašev, posebno Marjanovića, je vzgo-jena in dovršena v širokih in ravnih ulicah Amerike, kjer pólje živahnost, nervoznost svetovnega prometa, kjer se v ogromnih dimenzijah kosata materijalistično - gospo-darski duh Roosewelta in spiritualistično-puritanski potomec Wilson.

Emigranti so vsekakor prinesli precej drugačnega duha v naše kramarske in malomeščanske razmere. Naše mase, v prvi vrsti hrvatske, so brez gospodarske in

politične izobrazbe, še daleč niso moderen in državotvoren element, kot n. pr. Nemci, s katerimi bomo morali vkljub velikemu porazu v Evropi računati. Prav je rekel Clemenceau v Parizu, da nemški lev še ni na tleh. Sedanja poročila iz Nemčije nam to potrjujejo.

Kot prvi zvezek knjižnice »Obnove« je tiskal Marjanović nekatere svoje kulturno-, gospodarsko- in socialno-politične članke, ki so izšli za časa emigracije v Valparaisu in pa deloma v Zagrebu. V poljudnem slogu razpravlja o svetovni konstelaciji, o potrebi naše popolne reorganizacije v kulturnem in gospodarskem smislu, da bomo mogli tekmovali, oziroma kooperirati na svetovnem koncertu v tisti vlogi, ki nam po našem položaju, po notranjih in zunanjih dobrinah gre. Dobro poudarja, da se sedanjih in bodočih kriz, ki dobivajo vedno sumljivejše lice, ne bomo rešili s papirnatimi zakoni in naredbenimi obliži, prav po Bismarckovem: »Gesetze sind wie Arzneien, gewöhnlich nur Heilung einer Krankheit durch eine geringere oder vorübergehende Krankheit«. Treba je z vsemi možnimi sredstvi povečati produkcijo in urediti promet, da bo komunikacija in zopet komunikacija reelna in živahnejša, treba nemudoma izobraziti dosti veliko armado gospodarske in tehnične inteligence, osnovati zadruga, ki bodo koncentrirale čim več narodnega kapitala v svoji upravi in ki bodo pospeševale detajlno produkcijo posameznika. Treba je organizirati solidno proizvodnjo, da postane delo ideal človeštva in pobuda za stvarjanje. »Intelpekt, rad, kapital« kliče upravičeno Marjanović Jugoslaviji; to so elementi bodočih borb — pa zopet »škole, škole« in »komunikacije, komunikacije«, da potom tega stvarimo v resnici jugoslovansko nacijo in nacionalno državo.

Premostiti je treba posebno na Hrvatskem prepad med inteligenco in seljaštvom, ki nosi v sebi prečudne zaklade. Inteligencija je prehitro izgubila stik s svojim narodom, z osvežujočim elementom, se je prehitro na zunaj in znotraj evropeizirala. Zadosti je, pogledati skrbno oblečenega in nafrkanega gizdalina iz mlade inteligence in njenega naraščajca, ki bi mu bolj pristojale navadne hlače, lepo izvezen prsluk in ozkokrajni klobuček kot pa po pariški modi urezan salonski jopič. Inteligencija je hotela prinesiti v notranjosti še ne diferenciranemu narodnemu organizmu kulturo, ki mu še ni postala potreba. Če je za Rusko veljal Tolstojev nazor o moderni kul-

turi, velja to tudi za večji del našega naroda. Ne delati v notranjem razvoju nenaravnih skokov, ne razširjati prepada, da umetniki bodočih časov ne bodo zopet pisali »Tito Dorčića« in »Mrtvih kapitalov« — da tudi za državo ne bodo veljale besede: »Leges sine moribus vanae«!...

Josip Kovač, phil.

Primošské země riše Rakousko-Uherské. Doc. dr. V. Dvorský, F. Topič, Praha; p. 97. Okusno opremljeni 12. zvezek zbirke »Duch a svět«, ki je izšel že pred daljšim časom, se peča z jadranskimi pokrajinami. S temeljitostjo in določnostjo strokovnjaka in znanega propagatorja čeških stremljenj ob Adriji, je na par desetoricah strani podal pisatelj splošen zgodovinski, zemljepisni in kulturni pregled. Jasno so podani fizikalni predpogoji kulture in gospodarstva. V osmih poglavjih je pisatelj potem opisal naše posamezne pokrajine ob morju. Plastično je označena geološka sestava, od katere je v visoki meri odvisna tvarna kultura. Zanimiva so izvajanja o pravnih temeljih in gospodarskih posledicah kolonata. Knjiža orijentira predvsem izborno o gospodarskem stanju; semtertja pogrešam statistiko, predvsem o našem pomorstvu. Velik minus pomenja pa tudi, da knjižice niso priloženi zemljevidi. Delo je drugače vzor razprave, ki v koncizni in vendar jasni in lepi obliki uvaja tudi lajka v spoznavanje tuje zemlje. Značilne za češko mentaliteto so sklepne besede: »Želeti bi bilo, da bi bilo pri bodočih podvzetjih (v jadranskih pokrajinah) manj navdušenja in besed, a več dobrega poznavanja razmer in računanja z dano realnostjo.« Knjižo toplo priporočamo. Tudi nam je potrebno, da pridemo enkrat preko besed do dela za jugoslovansko idejo, ki je v prvi vrsti — študij. X.

Zbližanje krščanskih veroizpovedi.

Nove razmere v Nemčiji so do gotove mere spremenile razmerje med katoliki in vernimi evangeliiki. Pokazalo se je to že pri poslednjih volitvah v narodno zbornico, ko so nekateri pastori, kot Hecker v Berlinu, Duñckmann, profesor evangeličnega bogoslovja in drugi, odkrito delovali za centrum, V »Germaniji«, glavnem glasilu centra, je dne 7. junija priobčil gornješlezki pastor Rostalski članek, ki bo mogoče tudi nas zanimal.

Najprej opravičuje postopanje evangeliikov, ki so roko v roki s katoliki volili centrum. Potem nadaljuje: Toda politično

zblizanje ni moglo ostati brez vpliva na čisto cerkvene stvari. Došlo je do spoznanja, da je v katoliškem in evangelijskem svetovnem nazoru mnogo skupnega. Marsikateri evangeličar je spoznal, da je katoliška vera mnogo bližja »bibličnemu krščanstvu«, kot je domneval, zmešan od protikatoliškega pouka.

Med evangeličarji se govori o ustanovitvi »ljudske cerkve«, ki bi obsegala vse smeri; enotna vez naj bi bilo priznavanje h Kristusu (das Bekenntnis zu Christus). Temu nasproti pravi R., da protestant, ki veruje v biblijo, ne more priznati cerkvene skupnosti brez temeljev starih veroizpovedi. Prišel sem do sodbe, da potreba po veroizpovedi (Bekenntnisnot) naše cerkve more biti samo takrat odstranjena, ko bi eksistirala inštanca, ki bi mogla odločevati o razlagi veroizpovedi. Take inštanče sicer augsburška veroizpoved ne zahteva, toda (ima za predpogoj) sponira. V sedmem odstavku pravi, da je »cerkev družba, v kateri se ima evangeličarji pravilno označevati in redno deliti zakramente«. V predgovoru h drugemu delu formule se pripominja, da »mnenje onega, ki se moti, se ne more in ne sme trpeti v cerkvi božji«, in tako postopanje odgovarja bibliji, (Tit. 1, 9.) Brez najvišje inštanče v nauku bi pa bilo kaj takega nemogoče, pravi R. Samo potem take inštanče je mogoče odstraniti podkopujoča racionalistična stremjenja in zabraniti napredujočo »redukcijo dogem«, od katerih ena za drugo izginja v prepadu.

Čuli so se glasovi, da v taki redukciji tiči bistvo protestantskega razvoja; pri tem vedoma zapirajo oči, da ne bi videli, da se po tej cesti dospe do »popolnega nič«. Gotovo je, da tako očiščujoče dogmatično delo, ki ga je evangeličarski cerkvi neobhodno treba, in delo za edinstvo, brez katerega ne more obstati, pride šele v bodočnosti.

R. omenja še novo združenje v evangeličarski cerkvi, ki se je stvorilo lani pod imenom »hochkirchliche Bewegung«, ki trpko občuti nedostatke in praznoto evangelijskega bogoslužja. To združenje hoče provesti ustanovo škofov, pustiti, da propovedovanje stopi deloma v ozadje in postaviti zakramente bolj v ospredje, napraviti liturgijo bogatejšo in sploh sveto vsebino zaviti v dostojnejše, lepše oblike. Zasebna spoved naj se zopet uvede, ker ima svojo podlago v bibliji in je bila vedno priznavana, kot dokazuje zgodovina. Treba je tudi gojiti askezo, ker jo zahteva

biblija. Ker so samostani ugodno mesto za askezo, naj se ustanove samostani; duhovniki naj molijo brevir. R. brani tudi celibat in je za njega vpeljavo. Njegovo odstranjenje bi bil »korak na cesti, da bi bila cerkvi odvzeta nje svetost«. »Brezženstvo je edina stvar, ki daje pravoslavnemu meništvu pri vsej plitkosti notranjega življenja neko nravno premoč«. Zopetna uvedba dnevne službe božje odgovarja daleč razširjeni srčni potrebi med ljudmi, ki vidijo svojo rešitev v evangelijski cerkvi, in od starodavna prevzete vaje (post, blagoslov itd.) so se obdržale še v mnogokaterih občinah. Na tem je ležeče, da se vse to skrbno goji.

R. končuje svoj članek s pozivom na protestantsko ljudstvo. »Glas mora vedno močneje zveneti.« Spomnite se, evangeličarski duhovniki, svoje pripadnosti k skupni cerkvi (Gesamtkirche); čas je silno važen, tako da se morate otresti predsodkov, spoznati dobro na nasprotniku, ki smo ga do sedaj pobijali in se mu pridružiti za skupno delo. (Po »Hlidski« 1919, VI. 339.)

Ta glas ni osamljen in ni od včeraj.¹ Pojavi se vedno zopet, ko je protestantizem postavljen pred izkušnjo, ki je ne more preboleti brez izgub. Kritičistični racionalizem in subjektivizem sta razjedla njegove temelje, na razvalinah enotne cerkve je vzknila cela vrsta sekt, in protestantizem je danes le skupna zgodovinska etiketa za vse te ostanke. Ker ni vrhovne inštanče, se razpad vedno veča; to dokazuje, kako malo dalekovidnosti so imeli reformatorji, ko so zavrgli primat in hierarhijo. Obupni poizkusi, da bi dali protestantizmu globjo vsebino in trdno organizacijo, bodo priveli kvečjemu do ustanovitve nove sekte. Skupno delo vseh v Kristusa verujočih bo pa mogoče kot jez proti valu brezverstva, ki zaliva Evropo. Koliko bližje je katolicizmu pravoslavje! Ohranilo je v bistvu asketični ideal, v glavnem tudi dogmatično edinstvo in kar je mogoče najbolj važno: živo vero v širokih ljudskih plasteh. Svojo notranjo silo je pokazala ruska pravoslavna cerkev, ko je sredi revolucije vrgla sveti sinod in obnovila patrijarhat, ki ga je Rusija izgubila pod Petrom Velikim. Pravoslavje mora še izbojevati boj za osvoboditev cerkve od državne premoči, potem se bo moglo razvijati v smeri, ki mu edina jamči za obstoj, v smeri proti katolicizmu.

¹ Primeri: Foerster, Sexualethik und Sexualpädagogik, 137 sq.

Kljub materijalizaciji vsega duševnega življenja stopajo polagoma, a stalno religiozni problemi v ospredje. Ne bomo smeli iti mimo njih, posebno tedaj ne, ko bo šlo za osrednji verski problem Slovanov: za unijo.

Janko K.

Temelji jugoslavenske kulture.* Temeljem našega jugoslavenskoga života mora biti upoznavanje kulture naših triu plemena. Da se počne s realizovanjem toga načela, imala bi »Zora« donijeti pregled hrvatskih, slovenskih i srpskih djela, koja su nužno potrebna za studij naše kulture.

Ovdje smo nanizali nekoja djela, koja se bave pregledom i izučavanjem hrvatske historije, literature i geografije. Poželjno bi bilo, da pojedinac izabere, što je za nj od ovih knjiga podesno, pa da ih ili sam nabavi ili posudi iz koje naše javne knjižnice. Po njima će svakako bolje upoznati naš narod nego li po raznim deklamacijama i zdravicama.

I. Povjest Hrvata.

1. Smičiklas Tade: Povjest hrvatska. Po vrelih napisao. U Zagrebu. Naklada Matice hrvatske, 8°.

Fio I. Od najstarijih vremena do godine 1526. 724 stranice. Zagreb.

Dio II. Od godine 1526—1848. Zagreb 1879. 8°. 496 stranice. Knjige su pisane velikim patriotskim zanosom i krasnim stilom. Ovo se djelo i danas ugodno čita, ako i ima već više toga, što je danas novim istraževanjima ispravljeno.

¹ Pod tem naslovom bomo postopno priobčevali karakteristiko važnejših znanstvenih in leposlovnih del naših treh plemen. Opozarjamo vse tovariše in naše društvene knjižnice na to polje. Od vsakega katoliškega jugoslovanskega dijaka bo čas zahteval, da je neki gotov minimum jugoslovanskega kulturnega fonda njegova duševna last. Ured.

2. Horvat Rudolf dr. Povjest Hrvatska. Tiskara Dragutina Benka, Petrinja 1904. 8°. 623 str.

Djelo je pisano ozbiljno i prema mnogim novim vrelima. Ipak je pisana povijest popularno, da knjiga bude prikupna v širim slojevima naroda. Na početku svakoga doba nalazi se pregled geografski, a na koncu kulturna povijest onoga doba.

3. Šišić Ferdo. Pregled povijesti hrvatskoga naroda od najstarijih dana do godine 1873. U Zagrebu 1916. Izdanje Matice Hrvatske. 365 str. 8°. Pisac, sveučilišni profesor na zagrebačkom sveučilištu, napisao je knjigu kritički na osnovi izvora i naučne literature jasno i razgovjetno. Knjiga se poglavito obazira na politički (ne ratni), ustavni i kulturni život svega hrvatskoga naroda, pa je prva i jedina knjiga te vrste u našoj literaturi. Ona je u neku ruku preteča velike piščeve »Povjesti hrvatskoga naroda«, koja će izaći u redovitim izdanjima »Matice Hrvatske«, a od koje je prvi svezak — obuhvatajući doba hrvatskih vladara (do 1102), a s označenim izvorima, kritikom izvora, ilustracijama naučnog značaja i historijsko-geografskim kartama već spremljen za štampu i na redu da izađe.

4. Šišić Ferdo. Priručnik izvora hrvatske historije. U Zagrebu 1914. 8°.

Dió I. Čest. 1. (Do god. 1107.) Uvod, napisi i isprave s 21 slikom i dva historijska zemljovida. Knjiga je izašla u »Znanstvenoj knjižnici«, što je izdaje kr. hrv. slav. dalmatinska vlada. Ima 653 str. Namijenjena je slušačima hrvatske historije i to kao pomagalo kod seminarskih vježba. Prema tome — kako pisac kaže — nema nikakih većih naučnih pretenzija, pa je i treba isključivo s toga didaktičnoga stajališta prosuđivati; uputiti slušače u poglavite i najvažnije izvore hrvatske prošlosti i podati im što korektniji tekst za vježbanje, to je njena poglavita zadaća.

Socijalni pokret

Nova socialna demokracija in novi program. Pod tem naslovom je priobčil socialistični teoretik A. Möglich v (revizionistični) reviji »Sozialistische Monatshefte« zanimiv članek. Po veliki letošnji volilni zmagi, pri kateri je 13 milijonov Nemcev oddalo svoje glasove socijalni

demokraciji, je naša glavna naloga, da bi vsi ti milijoni ostali zvesti socialističnemu nauku.

S čim jih utrdimo? Kje je primerno sredstvo? Ni ga, pravi Möglich. Po njegovi misli je bridko občuten nedostatek, da ni nobenega času primerne programa

stranke. Brezvladje v stranki kliče po takem programu. Erfurtskega programa že ni več, samo odlomki so se ohranili. Smerice, ki jih je dal Kautsky, gredo še v starih tirih, toda nimajo duševnih gonilnih sil. Načela nezavislih in komunistov so fantastična in smerijo k demagogiji. Korenina notranje razcepljenosti socializma leži v enostranskem poudarjanju gospodarskega življenja in v omalovaževanju velikih vprašanj svetovnega nazora; tem potom je došel do slepe ulice brezplodnosti. Glavna zapreka, da socializem nima resničnega obsežnega socialističnega programa, leži v tem, da nima nobene resnične filozofije. Tu naj skušajo izobraženci, ki soglašajo z njegovimi načeli, svojo silo.

Möglich je prezrl, da ima notranja, duševna praznота socializma svoj vzrok v materijalističnem svetovnem nazoru in da raditega ne more vzrasti nobeno idealno pojmovanje o življenju. (Hlidka 1919, VI.)

Kmečki razredni boj. Četudi moramo zopet in zopet poudariti, da je naše gibanje samo kulturno in daleč od političnega življenja, ki nosi v sebi toliko koruptivnih snovi, vendar imamo dolžnost in pravico, iskati vzroke in si tvoriti sodbo o vseh pojavih javnega življenja; predvsem o onih, ki tangirajo naša stremljenja.

Zadnji čas so ustanovili pri nas Samostojno kmečko stranko. Priznati moramo, da je zbrala v kratki dobi dosti nezadovoljnih iz obeh, naših večjih strank v svojih vrstah. Pojavila se je v znamenju slovnega boja, v tako tipični obliki, da se mi zdi ta ostri, nevljudni in nespravljivi hrup proti »doktorjem«, »farjem« in »meščanom« več kakor slučajna, nam dobro znana gesta častihlepni demagofov. Kdor opazuje danes razmere v domovini, to razdraženost, nezadovoljnost, uporno sovraštvo proti vsem onim, ki niso »z žulji štempljani«, to reakcijo štiriletne sužnosti, bo moral spoznati v »Sam. km. stranki« čisto naraven izraz tega razpoloženja med narodom. Sicer ni dvoma, da se začetniška oglatost kretenj ublaži sčasoma v mirno agrarno govornico; vendar pa je tudi gotovo, da bo delal ta pokret v zvezi s polomom gotovih zadržug našim prosvetnim in gospodarskim težnjam in reformam velike težkoče. Koliko idealizma in tihega, nehvaležnega dela bo treba, da premagamo vse predsodke, nezaupljivost v našo nesebičnost, dokažemo potrebo inteligence za ljudstvo! Žaren Francé.

Ljudske knjižnice. Naj ima narod še toliko šol, ako kmet in delavec dvajset let malo ali nič ne čitata, postaneta analfabeta. Pomen ljudskih knjižnic je tako velik, da moramo to vprašanje postaviti v središče našega dela med narodom.

Na Češkem (v kraljestvu) je bilo leta 1910. 4451 ljudskih vsem dostopnih knjižnic, od teh je bilo 3885 čeških in 556 nemških. Razen tega je bilo ugotovljeno še 2139 društvenih knjižnic, v katere so imeli dostop le člani. — Vseh 4451 knjižnic je bilo v 3242 občinah. 42% čeških občin je imelo knjižnice. Delo je po večini organiziral »Svaz Osvetový«, centrala prosvetnih svobodomiselnih društev.

Na najvišji stopnji stoji danes Anglija; ta ima že od leta 1849. zakon, da smejo mesta od vsakega funta šterlinga plačanih davkov pobirati 1 peny doklade za knjižnice in čitalnice. V Ameriki ima massahutetska država (U. S. A.) v vseh 349 občinah knjižnice in sicer povsod v posebnih poslopjih. Ne čudimo se torej čilosti in visokemu stanju izobrazbe v Angliji in Ameriki. Knjiga ustvarja danes izobrazbo; ne več po odstotkih analfabetov, ampak po številu knjig, ki jih letno povprečno prečita ljudstvo, naj bi se presojala izobrazba narodov; ta štatistika bi bila bolj zanesljiva.

Ne gre nam pa samo za število knjižnic, bolj važna je njih kakovost. Naše ljudske knjižnice, kolikor jih imamo, so nastale bolj slučajno, brez sistema in enotnosti v izberi gradiva. Od »Grofice beračice« do Kreuzerjeve sonate dobite notri vso mogočo pisano šaro. Potrebo enotnega kataloga, ki bi dajal pregled vsega našega dobrega, ljudstvu primerne čtiva, smo že večkrat poudarjali. S. K. S. Z. naj začne resno misliti na to, skliče naj enketo strokovnjakov, ki naj prevzamejo uredništvo posameznih strok. Ako mislimo resno s Krekovo socialno-politično akademijo, je prvi pogoj, da položimo temelje centralni knjižnici v Ljubljani, katere del bi bila centralna ljudska knjižnica. Vemo, da teh načrtov ne bomo udeležili v polnem obsegu ne danes in ne čez leto dni, vendar mora misel ostati v nas živa. J. K.

Socialno delo danskega dijaštva. Že nad tri desetletja dela dansko dijaštvo z velikim uspehom med ljudstvom in deluje za zblizanje vseh razredov svojega naroda. V osemdesetih letih preteklega stoletja je bilo ustanovljeno najstarejše dijaško dru-

štvo za socialno delovanje; v tej dobi so se tvorile nove skupine v narodu, problemi, ki so valovili po ostali Evropi, so dosegli tudi Dansko, in dansko dijaštvo je razumelo, da ne dopustiti, da gredo mimo njega in da je nujno potrebno, zavzeti do njih gotovo stališče in izkušati, rešiti jih mirnim potom. V prvih vrstah te nove smeri, ki se je zavzela za ljudstvo in razumela njegovo veliko važnost v družbi, sta bila Björnsterne Björnson in Georg Brandes. Mladi akademiki so začeli proučevati vprašanja, tikajoča se celega naroda, psihologijo naroda, in tako je nastal l. 1882. prvi »Studentersamfundet«. Društvo je bilo v malem prostoru, kjer so bili razloženi različni časopisi; člani so prirejali tedenska predavanja o družabnih, političnih in verskih strujah tedanje dobe, o poeziji in filozofiji, in so tako stalno vzdrževali v društvu čil duh. Sotrudniki so bili tudi akademiki, stoječi že v praktičnem življenju, ki so se mogli opreti že na življensko prakso in skušnje. V prvih letih delovanja so vznikli delavski prosvetni tečajji, ki jih je pozneje privzelo tudi nemško dijaštvo. Kot učne sile poslujejo izključno dijaki in dijakinje, samo za težja strokovna predavanja pozovejo tudi praktike. Poučuje se čitanje, pisanje, računstvo, zemljepis in zgodovina, kemija, fizika, stenografija, zemljemerstvo in od jezikov nemški, danski, angleški in portugalski (pomorstvo!). Tečajji imajo oddelke za začetnike in one, ki so že napredovali. V prvem letu so se jih udeležili 304 delavci v 17 oddelkih, pozimi leta 1896./97. je bilo že 97 oddelkov in v vsakem po 20 slučalcev; 16 oddelkov je bilo za pisanje, 12 za računstvo, 12 za pravopis in slovnico, 7 za računstvo, 22 za nemščino, 13 za angleščino, 1 za francoščino, 2 za matematiko, 1 za fiziko, 1 za kemijo in 4 za telovadbo; za vsak tečaj je bila določena pristojbina 50 örov. Pozneje je prevzela te tečaje država, to pa je imelo za posledico, da je njih pomen takoj začel padati, ko so izgubili svoj važni socialni značaj; zblíževati inteligenco z ljudstvom.

Leta 1885. je bila ustanovljena nova inštitucija: pravna pomoč nepremožnim (Retshjaelp for Ubemidlede), ki je zadobila tekom časa ogromen obseg in pomen in ki je ni prekosila dosedaj nobena druga de-

žela. Vodstvo je poverjeno ravnatelju in tajniku, ki sta edini plačani sili. Razen njih dela brezplačno 50 odvetnikov in krog 40 dijakov-pravnikov. Vsak odvetnik ima lastno sobo, odkazana mu je gotova stroka in ima določen za razgovor in svetovanju v uradu zavoda. Kot pomožne sile delujejo tu dijaki. O delu tega zavoda dobimo predstavo, če uvažujemo, da je bilo leta 1885 podeljenih 12.779 nasvetov, l. 1907/8 je poskočilo število na 27.047 in l. 1911/12 na 28.195. Tekom prvih 25 let je odgovoril »Retshjaelp« na približno pol milijona vprašanj. Vsak dan je prišlo okrog 100 do 150 ljudi po pravno pomoč. Iz poročila o 25 letnem delu vidimo, da so se vprašanja tikala v glavnem delitve posestev, alimentacijskih sporov, službenega razmerja, plačitve starih terjatev in starostne rente. L. 1911/12 je bilo pridobljenih 29.866.56 K večinoma revnejšim rokodelcem in obrtnikom. Celo podvzetje je bilo financirano s prostovoljnimi prispevki države, mesta Kodanja, pravnikov, akademikov vseh fakultet, raznih zavodov, veletrgovcev, vseučilišnih profesorjev, tovarnarjev in od premožnih pripadnikov vseh stanov.

Danski dijaki delajo tudi pri ljudski prosveti: od l. 1884 so izdali vrsto poljudno-znanstvenih brošur iz vseh strok vede in vsako leto prirejajo predavanja po celi deželi. V zimi l. 1911/12 so imeli 171 predavanj pred 18.000 poslušalci. Predavajo tudi v otroških in vzgojnih zavodih. Leta 1897 so uvedli delavske koncerte, pri katerih brezplačno sodelujejo umetniki kralj. dvornega gledišča. Dosedaj je bilo prirejenih čez 100 takih koncertov; udeležilo se jih je 75.000 delavcev. Razen tega prirejajo dijaki dramske predstave in umetniške razstave in budi jo tako v ljudstvu zmisel za umetnost. — L. 1901 je nastal zavod za posredovanje dela brezposelnim, dve leti pozneje so dijaki uvedli nedeljske šole za delavsko deco. Ob nedeljah predpoldne se zbirajo šoloobvezni otroci k mali slavnosti, ki jo otvorijo s petjem; potem sledi skioptično predavanje, ki predstavlja kak prirodni pojav, slike iz domovine, povesi, pravljic in sploh iz strok, ki so otroškemu razumevanju dostopne. Stroške krijejo delavska društva, učne sile daje »Studentersamfundet«.

Žarki

Slovenska Straža, Sklep občnega zbora S. D. Z. z dne 9. avgusta t. l.:

J. K. D. zahteva z ozirom na obupno stanje našega naroda ob Jadranu, da se nemudoma skliče občni zbor »Slovenske Straže«.

Zastaviti hočemo vse sile, da se ob udeležbi celega jugoslovanskega naroda organizira naša narodna obramba na zapadu. Ločeni korakajmo, združeni udarimo!

Zahvala. Dolgočasno je pisati take stvari; rajši sežem ob taki priliki možu v roko, ker je zahvala brez besed vse globlja. Danes pa pišem z veseljem. Piscu članka »Ob sklepu šolskega leta« v 3. številki »Preporoda« se moramo zahvaliti. Udaril je v gnile vode breznačelnosti in po polletnem »tipanju« in breznačelnem delovanju svobodomiselnega dijaštva je povedal:

»Potrebujemo tudi kulturo političnih organizacij, ki bodo po svetovnih naziranjih ločene. Predstavljam si tu dve skupini: a) one dijake, ki bodo imeli svoj nazor, postavljen na podlago svobodne misli, in b) one, ki bodo priznavali dogme.«

Da prenesemo to v bolj konkretno in jasno govorico: Dve skupini: a) oni, ki jih veže edinole negacija krščanstva in nra-
v-
nih krščanskih zakonov, in b) oni, ki jim je osnovni življenski princip krščanstvo.

Mi se popolnoma strinjamo. Zastor je padel — in prav je to. Če bo med nami jasnost, bo pot do skupnega dela, ki je v gotovih slučajih potrebno, lažja. Zakaj ste toliko slepomišili, gospodje? Šele danes ste povedali, da je negacija krščanstva vaš edini program... Pozno sicer, a ne pozno.

Tiho je pri nas... Vse mesto odmeva od krika ljudi. Valuta pada..., korupcija, moka... in lire, lire. Ko zagore v megli luči, hite dečki po ulicah in prodajajo sveže časopise in svežo mladost. Množica valovi po široki ulici, vesela, da ubije večer in se opoji z drgetom vročih teles in hojo deklet. Na oglu ulice stoji Miroslav Krleža, gladi svojo lepo brado in mrmra:

Hej,
bomba, dinamit in petrolej!

Prorok tisočev, ki nimajo ničesar izgubiti razen verig bede — tudi duše ne. Izgorela je luč; prepadi se jim odpirajo v duši, pusta in prazna je.

Žvenket dolarjev in lir, krik mož, ki trgujejo s kruhom gladnih in strjeno krvjo ženâ, v sê pogreznjeni glas sanjarja, ki slutiti za novo zarjo novo življenje, — vse se zlije v klic, ki zaliva misli in duše: Ujedinjenje!

Zdi se, kot da je stara Sphinx oživela in da njena senca pada na našo zemljo in naša lica. To ni samo narodno ujedinjenje, je vse več; stremljenje, ustvariti v sebi harmonijo, je to. In polagoma rastejo iz gomazeče množice ljudje in dajejo odgovor:

»Jugoslavija je historijska nužda.« Ujedinjenje je centralizam — pravi Juraj Demetrovič »u prkos svim defaitistima i saboteurima, koji su u posljedno vrijeme i pretežno digli svoje glave, grčeci se u predsmrtnim trzajima svoje austrijanštine.« Dobri Juraj je tudi prepričan, da je historijska nužnost, da zasede poverjeništvu... Mislim, da je na smrt obsojen.

Marjan Marjanovič preleti z očmi množico, se globoko nagne k njej, kot bi hotel reči: Osvojil Te bom, moja boš! V grmečem slapu besed zablesti biser in pade globoko v mlako vsakdanjosti. Semena padajo v razboljene duše kot kamni.

In potem spleza na ramena klakarjev narodni svečenik Milošević in je uverjen, da je zrastel. Nadel si je slavnostno togo proroštva in daje v kinu med gromečim aplavzom bedaste množice nov dekalog: Deset spodobno friziranih fraz stega svoje vratove po dvorani, in množica je njih očetu hvaležna, da so ji — vsaj za hip — vzkipeli zatolščeni možgani.

Ubogi mož! Ko bi bil bral in razumel Cankarjev »Publikum«, bi mu bilo hudo pri srcu. Tako ga je pa ulica vesela.

Ko bi bila moč teh mož tako velika, kot je njih volja, bi bila Sfinga že davno mrtva. Res je, voljo imajo. A ne moči ne volje ni pokazal Veliki Mojster slovenske svobodomiselné buržoazije, dr. Lotrič, ko je začel »rušiti Cerkev«. Zdi se, da je On, Tvorec slovenske vede, On, Bojovník za svobodo vesti, sedel pet let med rdečimi in zelenimi brošurami iz Büchnerjeve in Bismarckove dobe. Vso vojno jih je štu-

diral. Mimo njega je šla, in ni vztrepetal in se ni ničesar naučil in ne more dati lačnim nič več kot pusto jed: Inkvizicija, Galileo Galilei, odpustki in grmade, grmade... Domovina, na dnu si.

Vse mesto odmeva od krika ljudi. In vendar — da, ravno zato je tako tiho pri nas. Je li to mir pokopališča ali tišina pred viharjem, ali jutranji mir pred vročim delom poldneva?

Oni, ki so najtišji v naši zemlji, se pogreznejo vaše in razmišljajo o evangeljskih besedah:

Niso vsi mrtvi, ki so pokopani,
duha ne bodo ubili, o bratje!

Ali si še živ, Janez Krek?

Tudi priznanje. O priliki zagrebškega omladinskega kongresa je zagrebška »Obnova« priobčila oklic, kjer pozivlja k skupnemu delu vse dijaštvo »osim klerikalaca i komunista«.

Nikoli nisem smatral naš pokret za klerikalen. Naš program obsega tudi borbo proti nedemokratični nadvladi kateregakoli stanu. Ker sem pa uvidel, da gospodje krog »Obnove« zamenjujejo pojme, sem vzel knjigo socijalističnega publicista Abdita v roke in bral: »Tendenca Svobodne Misli je kapitalistiška.«¹

Sedaj razumem, zakaj bi svobodomislci radi izločili iz vsedijaškega pokreta nas — in komuniste. Za to dragoceno priznanje se zahvaljujemo.

Komentar. Pasatisti, ki žive miselno še v 20. stoletju, gotovo niso razumeli ličnih produkcij v zadnjem »Dom in Sve-

tu«. »Prerijski bivol (in njegovi rogovi so kot suličasti templji)« je pač zagonetka vsem, ki ne poznajo še nerazodete, samo z živci še nerojenih vekov zaslutene umetnosti. Stvar je pa ta: Pesem bi morala biti tiskana v podobi suličastega templja, a stavec ni tega razumel in stavil tako, kot vsi njegovi tovariši od Gutenberga sem. Tako je po tragičnem naključju slovenska umetnost izgubila veliko vrednoto. In bralci niso vedeli, ali je umetnina tako globoka, ali n'ihovi možgani tako plitvi, — kratkomalo razumeli niso. Slišal sem pa, da je rodolubom lepega večera, ko so dvigali prapor čiste umetnosti in vrčke piva, ušlo priznanje, da je originalnost tel pesmi dosegla že maksimum vsega mogočega.

Leonid Andrejev. Sredi revolucije je umrl na Finskem Leonid Nikola'evič Andrejev. Ko je izšlo prvo njegovo delo, ga je vsa Mlada Rusija pozdravila z oduševljenjem. Varala se je, ko je videla v njeni samo propagatorja antimilitarizma in pisatelja iterarnih senzacij. Bil je umetnik, borec; povsod; v njegovih grandioznih občutjih, v slikanju psiholoških komplikacij in abnormalnosti, kakor tudi v delih, ki so prožarjena z optimizmom življenja, vidimo tudi pri njem bogoiskateljsko črto, — duševni boj za enoten svetovni nazor. Iz ruske zemlje je vzrastel in v njej je koreninil, najsi so mu tudi oči zrle na zapad. Klic, ki ga je zapisal Avenarius ob Rodinovi smrti, velja tudi sedaj, ko je Leonid Andrejev mrtev: Gorje njegovim posnemalcem.¹

¹ V zadnjem času se slišijo nejasne vesti, da L. Andrejev še živi. Op. ured.

Prvo cvijeće Leposlovna priloga Zore

Novo pokolenje.

Tisoč nas je. Kujemo duše in svet,
gnetemo kri in kipečo mladost in misel v meč,
da prekolje črni obok Iztoka,
da obsije žarko solnce Proroka
v mrak pogreznjeno zemljo in naša čela
jasna, blesteča na strmi gori mladosti,
ko v močvirnih globinah stotisoči orjejo,
in ne vedó, da so za žetev okanjeni,
in ne vedó, da so kot orli do smrti ranjeni...

Kot sivi prapori v vetru oblaki vihrajo...
Odkedaj se moje in Tvoje in Tvoje oči poznajo?
Zemlja se je bobneč pod nami zazibala,
v smrtnem trepetu nas močna je roka razgibala:

Šli smo v objemu črez strme robove gorá
plamenu nasproti,
ki raste nesmrten iz naše Mladosti.

Mrtev je svet. V prelomu dveh vekov novega kujemo
v bedi ga z vriskom zanosnim in rádstjo snujemo,
zanj se bijemo, njemu odmevajo
v gromu viharjev udarci kladiv.

JOSIP ZDUNIĆ:

Na putu.

Bezdana bol u duši mojoj šumi,
vijori, kida iz dna sunca, zvijezde.

U duši niču crni cvjetovi,
i ginu moji zlatni svjetovi.
Bezdana bol u duši mojoj šumi.

Ako mi sada ruka ne dođe,
koja bi moju dušu uzela
i u svojoj je duši ponijela,
kako ću, Bože moj, kako?

Jer je bol moja golema i velika,
crni cvjetovi ljuti i ostrovni,
i srce će moje umreti, umreti.

O Tebe nema sa svjetlim z'enama,
a ona još uvijek šumi bezdana,
i ruši zadnji topli, svjetli svijet.
Zar duši mojoj nema više spasa?
O gdje si, gdje si? Ne čujem Ti
glasa

na umornom putu.

Vijore oblaci i zvijezde su pale,
ko mrtve ptice na poljane duge.
O nema tuže do goleme tuže,
i nema boli do goleme bolil!

Krvave stopé tope zemlju crnu.
Dušu je moju golema bol ponijela
života crnog u mukama crnim,
Recite to, recite, ptice i cvijeće,
recite joj, oblaci daleki.

ROZA VENNY:

Ostavljaju . . .

Ostavljaju naše sfere
crne magle, guste,
s visova se smešak vere
na poljane puste.

Još dok sunce jače grane
s propupalih gora,
orit' će se na sve strane
pesma našeg mora.

Veselo će zvezde sevati
iznad šumskih vrela,
gajevi će himne pevati
umesto opela.

ANTON VODNIK:

Žalostna.

Náme pala je senca iz temne polnoči,
In iz noči čutim, o Roža, tvoj žalostni vonj,
o Roža iz tuje dežele . . .
Tam nimajo solnca in zarje in zvezd kot pri nas,
vetri so tihi . . . in čas stoji.
Ptice so neme in v vejah spé.
Otožne, samotne so pôti —
koraki deklic po njih ne zvené . . .

Tam ne cvétejo polja, ne pôje mladost
in kot da zamišljen v daljno skrivnost —
vsak bled in bolan je obraz . . .

CIRIL JEGLIČ:

Teta in stric.

Iz zbirke »Obrazi«.

Jakec jo pozna že tako dolgo, kakor
ona n'ega. Pa se imata rada, da nikoli ta-
kega nikjer. On ji pravi: teta, ona njemu:
stric. Ona milo gleda, Jakec sladko go-
vori. Pa beseduje Elka, ki milo gleda,
Jakcu, ki sladko gostoli:

»Kaj pa je to: boljševik?«

»To je tak takšen . . .«

»Aha!«

»Recimo, tak takšen, ki nima de-
narja.«

»Ali bi se ti zapisal mednje?«

»Kam?«

»V boljševike, ki potlej dobijo denar?«

»Oh!«

»Jaz bi se tudi precej!«

»Elka, dušica moja!«

»Kaj boš povedal, stric?«

»Ah, tetka!«

Včasih, ob velikih nedeljah, se priše-
tata na Šmarno goro. Tam se vidi daleč

naokrog, malo manj ko pol sveta. In ta
daljni svet je vabljev, prijazen, še gosto-
ljubnejši od šmarnogorske oštirke. Pa spet
zakliče Elka, ki milo gleda, Jakcu, ki slad-
ko govori:

»Striček, midva morava začeti dru-
gače!«

»Res je, tako ne bo šlo naprej . . .«

»Ali še hraniš tiste tri srebrne, ki sem
jih dala?«

»Kako bi jih ne, nepozabljiva! Hra-
nim jih za tisti dan —«

»Za tisti dan!«

— ko bomo peli: tingtangl!«

— in bomo veseli: tingtangl!«

— in bomo pili: tinktrlink!«

in se vrteli: tingtangl!«

in razbijali: tinktrlink!«

— in se smejali: tingtangl . . . Da bi
bil moj tisti denar, kar ga je že šlo skoz
moje roke — oh!«

»Da bi bile moje vsaj tiste palčke, kar sem jih že prodal ljubljanskim frkolinom!«

»Ah, kakšen je moj šef!«

»In moj! Nak, tetka, midva morava začeti drugač!«

»Res je, striček, tako ne bo šlo naprej.«

»In če se svet podre —«

»Naj se!«

»In če se Šmarna gora podre —«

»Naj se!«

»In ne ostane kamen na kamnu —«

»Oh!«

»Mi hočemo živeti!«

»Živeti!«

»In ne za hudiče umirati in trpeti!«

»Živeti!«

»Živeli boljseviki, živijo!«

Elki trepeče solza v očeh, svetla, iz hrepenečega srca potočena.

»Zakaj, če premislimo, tetka, stojimo pravzaprav pred vprašanjem, ki slove: ali — ali!«

»Ali — ali!«

»Daj, srček, da te objamem! O luč mojih oči!«

»Glorija mojega hrepenenja! — Kako si močan, striček!«

»Kako si vroča, tetka!«

Pa Elka miło gleda, Jakec sladko žvrgoli.

FRANCE ŽUZEK:

Ob oknu.

Tiho, tiho kakor sanja
šlo je čez jesensko polje — — —
S krone snivajočega kostanja
list je vztrepetal — — —

Ah, deklica, zakaj
se roka tvoja je tako tesno ovila
života mojega?
Poglej, prišel bo maj,
spev polja, žit in šum, zelenih trat,
in ljubica, — tedaj
boš vriskala z menó in pozabila,
kako je svoje dni ta listič vstrepetal!

JOŽE:

Ob roži.

Opoldanski veter, Solnce — raztopljeni radost —
lase ti greje. Tvoj obraz strastno se smeje

in ob roži počivaš in piješ sladkost
poletnih dni. Tvoja roka njene liste šteje

in šteje: ... da, ne, da, ne ... da ...
in tvoje in moje srce gorja ne pozna.

JOŽE:

Jesenska pesem.

Sinoči so prvi cveti v naših vrteh odcveteli.
Nočni vetrovi so nocoj tako tesnobno peli.
Magle danes v bele pajčolane so odele mesto
in dež pada na nas in na našo cesto.

Noči ... noči že skoraj v večnost zrejo
in neme so. Njih bele steze hrepenenja so otemnele.
Na naše in na vaše, deklice, obraze bele
so misli legle, da komaj naše duše zanje vejo.

Deček z ulice.

Vse ulice so prazne in leni valovi vročine se prelivajo po njih. Iščem v prahu črešenj, da jih ponese napol gnile in zažoltele sestri, ki jih komaj pozna. Majhna je in bela, tri leta ima in jaz jo pomnim le, kako sedi v srajčki na postelji in me gleda z žalostnimi očmi, tudi kadar se smehlja.

Ko zazvoni poldan, ponese očetu na progo kosilo. Skozi tisto visoko in hladno ulico pojdem, kjer so judje doma in kjer veje iz vsakega okna mrliški vonj. Pri začneli hiši z dolgim balkonom stražita vrata dva ogromna moža, nosita kamen na glavah in na njem sedi začnel otrok in se smeje, vedno smeje. In pojdi kamor hočeš, njegove oči lete vedno za teboj. Pravijo, da so mu v davnih časih jezik izrezali, da ne bi povedal, kar je strašnega doživel v mrzlih globinah kleti, ki segajo globje v zemljo, kot so hiše visoke. Da bi mu bili prijazni in mu pustili njegovo skrivnost, se smeje. Mož pa sta sključena pod silno težo, hrbtenici sta napeti, da bi se z jekom pretrgali in bi se vroč mozeg razlil na tlak, da nista kame-nita. Ne vem, ali sta oba moža... Tiste plahe oči na desno so materine, četudi je obraz uporen in razoran in okameneli gibljaj njene roke še išče otroško glavo, da bi si odpočila. Opoldne bodo njihovi tilniki razbeljeni od solnca, a ona dva bosta nepremično upirala oči v tlak. Le deček z veselimi očmi in dolgimi sivimi rokami bo trepetal v migotajočem zlatu.

Mislím, da sta Adam in Eva, on pa je mali Kajn.

Ko se vsuje mrak izza težkih megla, vstopi oče črn in sklonjen v hišo. Takrat vsi molčimo, samo njegova hripavost razbija molk. Večer je dolg in težak. Matí vsa vztrepeče, ko dvigne oče bolno belo malo s postelje in jo, tehtajoč telesce na rokah, vpraša:

»No?!«

Ona se smehljaje brani z ročicami in zajecleja:

»Atel!«

Črni mož jo položi na odejo in hodi prekrizanih rok po kuhinji od stene do stene. Sedim za ognjiščem čisto v temi in gledam v pepel. Sijajni mladi vitezi gredo strumnih korakov po cestah in nosijo visoko nad seboj bolno belo malo, ki se smehlja, smehlja... In tisoč razprtih oči

zre v njo in desetisoč črnih mož se vali za vitezi. Sredi mesta se ustavijo in v smrtnem molku vprašujejo oči in diha desetisoč prs:

»No?!«

Njeno oko pa kroži nad glavami in se ustavi na enem edinem izdelanem, razglobljenem obrazu:

»Atel!«

»Pojdimo počivat!« pravi oče in gre z lučjo v sobo.

Ob vodi sediva, ob nasipu, vodečem do oceana, drživa se za roke in najinih štiri prepadenih oči strmi v bronasti obok neba, ki pada, pada...

Skozi gozd greva. Šumenje slapov in zatvornic, plahutanje divjih perotnic govori za naju dva mutca. Starec, sijajen v belini smrti in okamenelosti, stoji v večeru sred poljan: Krvavo zlato zapada mu prepleta brado, orjaška senca se odlomi od njega in pade na gore in polja in naju dva,

nate, mala Vera, in na valove po cvetju dehtečih las,

name, koščeneža, mrkega starca.

On je oče mojega duha, v njegovi sencí sem zrastel in zato se moje čelo dotika neba in se oblaki nižajo.

Polahko se vsipa na najino bdenje mehki plamen večera. Midva sva bela od bede in sanj, na kamnu pred hišo sediva in se še tesneje za roke drživa, ko umolknejo zvonovi v oblakih in se je beli starec razlezel v temo in skrb, ki naju objema.

Umrí bom.

Videl sem v sanjah, kako je kri pritakala iz grmade trupel in rezala ozke, blatne stružice v prah. Zeleni in modri ptiči so obletavali ta grič lobanj, zalit s krvjo. Eden, deček z drobnim zarjavelim obrazom, je bil pritisnil brado prav na prsi, kot da bi s silo hotel ustaviti življenje v sebi. Drugi so zrlí s strašno razprtimi očmi in z obrazi, raz katere je že odpadala sluzasta koža, v svet in niso vedeli nič povedati.

Smeš detet, plašna radost otrok, dehteči smehljaji belih gospa, mladost, beda mrzlih noči in strganih plaht, — vse to za grob. Glad in bolešt, šumenje čebel v razgretih šopih jablan, valovi žit v jutranjem

solncu, topli in ledeni angeli mojih dni, — vse za en grob.

Tam, kjer je moj pravi dom: kjer strážijo pepelnati topoli izglobljene puste loke, me zagrebó. Čisto na dnu globeli bo moj grob; visoke, črne trave bodo rastle na njem in ne žival ne človek ne stopita tja na vekomaj.

Samo enkrat se bom vzbudil, ko bom začul, kako se iz dalje bliža Tvoj pritajeni

jok, mati mojã. Tvoje krilo bo zašumelo v ostrih travah in potem se priplaziš do mene in v bojazni zašepetaš:

»Kako si moral biti truden, da tak' dolgo spiš!«

Takrat boš lepa, sijajnejša od vseh vitkih in vročih gospa, tako lepa, kot Te še nikdar nisem poznal, Dobra, Nežna.

A jaz bom mrtev.

ROZA VENNY:

Tonem . . .

(Iz ostavštine neke Bednice.)

Tonem u valovlju. Skršena
bez ijednog ostanka lađa
propada u more. Mesec se
pod zastorom taminim rada.

Nigde okò mene čoveka,
tek gdekoja strahotna riba
pomoli mirno peraju
i bezbrižno morem se ziba.

Gledam, a molit' zaboravih,
već davno mi detinjstvo ode;
ne čeznem više za zvezdama,
što detetu ludome gode.

Jer ako kad i zaplamsaju
u varavom žarilu zubl'ê,
ne će mi osetit' uzdaha
i tonut' ću dublje i dublje . . .

J. M. TOMAŽIN:

Pesem predice.

Noč je in zvezde po nebu teko,
da se težko pod njimi šibi,
O, da bi sedel tu v temini kdo
in gledal v moje oči!

Trudno se vrti to moje kolo,
in nit bela hitro beži,
in vse moje misli tekó za njo
dokler vreteno ne obtiči,

dokler se plašne v me ne zazro
sredi samotne noči . . .
O, da bi sedel tu v temini kdo
in gledal v moje oči!

ANICN VCDNIK:

Revne deklice psalm.

(Želi si bele, zale sobice in sanja:)

Na oknu moje sobe cvetele bi rože pozimi in v maju;
najraje imela bi take z velikimi, belimi cveti — —
In skozi sanje zelene njih listov v sijaju
večnem bi v dalje drhtela v molitvi zavzeti —

o! in name mehkó bi padale sence oblakov . . .
otožna, pobožna muzika luči . . . Odmeve korakov
čutila bi kot v daljnem, daljnem snu. To sestre so moje —
cvetenje tančic, tak belih in sladkih kot lilij vonjave —

z lasmi razpletenimi k Mariji gredo v nebesa in vsaka poje
 si psalm, kakó lepó je v Zarji sladkega miru,
 v mističnem Jeruzalemu, kjer po ulicah Gospod
 (ah! slajše od pesmi zvonóv so njegove oči) odet v belo haljo
 trume duš izvoljenih vodi v sveto dalje — — —

In vsako lepo noč bi v njej mesečina igrala,
 v lilijskem ognju drhté bi stala pred oknom zavesa.
 Moja duša bi bila posoda najslajših vonjav ...
 v molitvi gorele bi ròke ... in v svetla nebesa
 skozi tančico zaves moja senca bi pala
 mami v naročje ... in v njem zadehtela — — —

BOLSKY-SOLJACIĆ: Iz ciklusa „Carmen“.

I.

Ovih će mi dana s prvom kišom doći
 septembarska seta, što mi srce rani.
 S Bogom drago leto, s Bogom topli dani,
 drukče će mi biti samom u samoćil

Ovih će mi dana prva jugovina
 zapevat na vrata pesmu mračnih dana;
 ja ću slušat šapat požutelih grana,
 a kroz njih će ujit teška vetrovina.

Sve će, sve će umret. I nebo i more
 i obale naše vesele i bele.
 One čežnje zlatne bogzna kud se sele,
 što su noćas prošle kroz daleke gore!

Tako u bleđoći ove zime krute
 sve će biti prazno. Samo misli moje
 čuvati će, Carmen, tajnu duše tvoje
 i očiju dragih, što na dobro slute.

II.

Kad ti, dušo, reku da su snove bele
 pokopali negde pokraj šumskih sena
 i na dušu moju, da su magle sele
 kaljave i guste — i da moja žena

U dalj gleda mutnu, počeće se stara
 priča moje sete. Jesenske će kiše
 kapati po ruhu mrazovih sestara,
 a ja ću na prađu, na kom tuđa diše

Slušati kroz ponoć olujine jeku
 Idoći će jedan uzdah lak i plavi,
 što se rodi negde u kraju daleku
 i mladu mi dušu u bledilo zavi.

Razumet ću, draga, da se ljutiš na me,
što ti nisam reko, da ću opet doći,
kao lani jednom za večernje tame,
kad su prvom crne videle me oči.

Ti ćeš mislit, Carmen, u osami zime
kraj pendžera dragog: kad ti tvoju sreću
sa krstova trulih na raskršću snime,
da i stobom negde sa sprovodom kreću.

Verovati nemoj! Kad ti vide oči
niza stazu mladost proletnu i letnu,
ja ću opet velik u belini doći,
da ti dušu dadem blistavu i cvetnu.

ROZA VENNY:

Sumorno jutro.

Oblaci vise nad obzorjem,
Ko čadave, olovne hrpe
pritišću pospane visove,
ko dosadne, skvašene krpe.

Jablani spavaju nemirno
u rosi, u magli, u strahu;
noćas je sevalo; mole se
munare tiho Alahu.

Pomalo diže se zvonjava
a s njome i lastina jeka
u nebo. Sunce se osmehnu,
a posmehom hladnim — z daleka.

S. S.:

Misel.

Po nebu oblaček priplava,
po modri gladini njegova gre pot.
»Pa kje je tvoj cilj, ti oblaček nemirni?«
—Moj cilj je neskončnost! — In tvoj? —
»Za teboj?«

J. M. TOMAŽIN:

Slepi berači.

Kot na kupu so. Trije berači,
ki jim žalost sije iz oči.
Bog, ki v polju lilije oblači,
prav ničesar jim podelil ni,

ker njih dlan je že od vekov votla
in je kot na pródaj in ogled
in je rjava, težka in zamokla
kakor terebint ožgani cvet.

Včasih mimo deklica priskače,
ki ji zdravje poje iz oči,
gre mimo in jo je strah beračev,
ki ne ločijo dne od noči.

J. M. TOMAŽIN:

Gobavec.

Kot črne rože so zacvele gobe
nad čelom lepim, nad očmi;
zdaj puste, prazne so njegove sobe,
očem bledijo biserne podobe,
in tih kot veter, ki šumi čez grobe,
beži do gaja, plašno obstoji.

In sede med srebrno travo
in je naenkrat kakor kralj:
Iz gob se venec mu je splel na glavo,
in on sedi, umira, in sanjavo
se mu odpira zarja tihih dalj.

OROSLAV:

Poletni večer.

Čri, čri, čri...
Murenčkov godba se iz zemlje glasi.

Juh, juh, juh!...
Fantič na vasi vriska poln muh.

Kva, kva, kva...
Godba je lepša, če godeta dva...

V zraku šumi netopir
v tihi poletni večer...

A. VODNIK:

Ležanje v senci

(v vročini avgustovega poldneva).

Luč gori do nebâ... Oblaki tak daljni so zlati.
Pod njimi izmučen je pal sijaj na goré...
Cvetovi težki so, opojnega vonja bogati.
Brnenje mušic mi tiho uspavanko svira,

rdečo rožo mi tke na oči, da jih pretrudne zapira...
Tak svetlo. Zaspal bi. Vse mi je v luči srcé. Mižé
čutim ptiča nad seboj leteti en kratek hip. In peti. Ah!
Iz njegovega kljuna mi pala srebrna je roža v srcé.

A. V. DIMNIK:

Iz gajev ljubezni.

Iz rožnega cvetja, dehtenja gredic
glas slavca drhti
kot droben, prenežen, bisernat trak mesečine —
krog naju se vije srebrna nit —
o mesečina, o petje ptic,
v tvojo belo sladkost ves gaj je zalit...

Ah, vse dehti po lilijah, rožah moje ljubezni...
Še tvoj obraz dehti... o, kako bel je tvoj obraz!
Kot mesec bel je... Dehtita tvoji mali beli roki...
O, kam so zamaknjene tvoje oči v tej uri globoki?
O, kakó lep je tvoj obraz! In jaz sem tvoj. O ti, o jaz...
Ne upam se poljubiti te na tvoj obraz —

Zvezde kažejo uro globoke polnoči.
O, kak so daljne tvoje oči... Ali so zvezde tvoje oči?
Kakó so lepe, lepe — te svetle noči —

J. ZDUNIČ:

U jesen.

I.

Čuj! zadnja jata nad granama šume
u močne zvezde, što nad šumom stoje —
Rukama, pokri tihe oči svoje
i beži iz te gole, hladne šume.

Tu više nema sunca, buba i kiše
cvetova šumskih, što ostro mirišu —
tu samo stare grane teško dišu
pod vetrom hladnim, što ih bolno niše.

Rukama pokri tihe oči svoje,
pune cvetova, proleća i gnezda,
i beži šumu ispod hladnih zvezda
na belu stazu u zenice moje.

Na beloju stazi zenice su sjajne,
hladne i neme bez tuge i sreče,
mirne i dobre, ko ugasle sveče —
na beloju stari dvije mrtve tajne.

II.

Lutaću belim stazama
i plakati za žutim zvezdama
za svetlim nebom i suncem
kad sumorna jesen dođe.

Tražiču po svim gnezdima
malene bele ptičice,
malene bele grančice
i sakritó žuto sunce.

Možda to sunce nadem
u hladnim jesenskim noćima
pod hladnim jesenskim zvezdama
na golom i hladnom putu.

Možda tek sunce počima,
kad stare grane padaju,
i suze se vide u očima
a potoci bolno šume —

Tri misli.

Duša v meni je kot zlat v rokah igralca. Čudovito grenko bi bilo, stisniti zlat prvemu poljubnemu človeku v roke; dati mu z viharnim smehom vse na en mah, in potem propasti na vekomaj.

Vse je temno, ne vemo, kam gre naša pot, ne vemo, kedaj trešči roka Silnega to majhno zvezdo v plamene vsemirja, in vendar v tej temini ta najnotranjejša radost srca, radost čistega in mirnega srca. V nas cvete in tolče radostno srce in kolikor bolj brezupen sen nas obkroža, bolj

smo veseli; veseli ne v zmislu lahkomišelnosti, ampak v zmislu trdne vere, da bo Večna Misel neskončne lepote in harmonije zavladata nad gorami in ognjišči in živimi dušami.

»Ni treba mnogo barve, da izrazite idejo. V najslabšem slučaju lahko pogrešate barve,« je dejal Théodore Rousseau svojemu učencu. »Nič pa ne morete storiti brez harmonije.« Da, nič ni mogoče storiti brez harmonije; to velja umetniku in onemu, ki je neskončno več kot umetnik, — človeku.

A. VODNIK:

V svitu večerne zarje.

V srcu gori mi sladkost bolečine — —

— — o, vem! v Zarji je grad; ob oknu deklica sloni,
tiho si češe lasé, šmarnice vpleta vanje in misli namé.
Zdaj na beli je marmor sklonila glavo . . . zaprla oči . . . Srcé
ji vzdrtelo, v belih dlaneh hrepenenje zapelo: Moj ljubi ti!

— — črni lasjé se čez beli ji marmor lijó —
senca ciprese pada takó
v svit mesečine . . .

V srcu gori mi sladkost bolečine — —

Katere so rôke?

(Ob zapadu solnca.)

Katere so rôke prebele odele me v haljo
svilêno? Katere sijale so name oči,
ko se mi duša vtrnila je v vrt melodij?
Blódiijo, strmé oči v gorečo daljo ...

Zdaj, zdaj vzdrhtim ... Ves v vonju rož sém izgubljen.
V omamnosti trgajo rože mi prsti ...
Daljno zvonenje ... Zapad je kakor rožnat sen.
Takó' nekoč med rožami bi sanjal rad v krsti ...

Vsa rožna je svila, roké in obraz ...
Vse gasne v daljave ... Kam tone sijaj?
Kmalu zalil bo obzorje otožni plač violine —
sladkó bom umiral v večerni čas ...

Listnica uredništva.

Primorski: Priznajem da imate dobro volju, ili vaša stvaralačka snaga je veoma mala. Pozdrav! — Oroslav: »Poletni večer« je najboljša, ker je najbolj enostavna in zlita v enotno občutje. Drugače pa velja Tebi in vsem klic: Osvobodi se od besede! Daj si za vsako odgovor in boš manj, a gotovo bolje pisal. Vsako primeru oživi v sebi in boš videl, kje šepa. »Krate grabljiive roke, ki preplaval nam raj je njih tok« — kaj ne čutiš, kako boli ta primera? Bodi si strožji sodnik in pošlji še! Pozdravljen! — R a d e D e c: Kolikor morem sklepati iz vaših treh pesmic, poezija ni vaše polje. Bistvo moderne ni hlastanje po efektu in originalnosti za vsako ceno, ampak vse kaj drugega, neznani prijatelj! — L. F.: Nerabno. Globlje, globlje! Pustite umetnost in poprimite se resnega študija, to bo bolje za vas in domovino, ki je ne bo rešilo sentimentalno stokanje, ampak samo delo. Političen program spada v uvodne članke dnevnega časopisja in ne v liriko. — J a n e z K r e m e n: Ni mi mogoče stvoriti si končne sodbe iz ene pesmi. Verz je prisiljen, če ga vpleteš samo radi rime. Oglasi se še! — M. V a -

siljevič: Iskrena hvala Ti za trud. Vendar Te prosim, da nekoliko globlje sežeš: do korenin in vzrokov socijalnih in kulturnih tvorb v preteklosti. Drugače je vse fragmentarično in nezanesljivo. Pozdravljen! — L. K. Zgb.: Ne vidim nikaškega vzroka za očitke. Veruj mi, da bom one številke »Zore« najbolj vesel, ki bo imela dve tretjini hrvaških člankov. Svesti smo si, da bo centrum Krekovcev v nekaj letih Zagreb ali Sarajevo. Letos so govorili finančni razlogi, ki jih ne smeš podcenjevati. Pozdrav! — R. T. T.: Tvojih pesmic sem bil bolj vesel kot pisma, četudi je oboje gostobesedno. In vendar ne priobčim, ker vem, da mi boš čez leto in dan hvaležen, če še ne natisnem. Pošlji še in izbiraj bolj! — S. K. S.: Vaši stihovi bili bi dobri, kad bi ne imali mnogo neistinske, usiljene originalnosti. Nije dosta, da su verzi zvučni i da »odjekuju jekom plemenitih metala«, umetnost traži više! Pozdrav! — F. S. K o r o š k o. Žalibog prepozno; morda prihodnjič. Na svidenje! — Vsem našim sotrudnikom! Dovoljujemo si spomniti na stara pravila uredniške tehnike: Pišite samo na eno stran. Anonimno v koš. Lokalne praske brez načelnega ozadja so izključene.

Prodajalna
Kat. tiskov. društva
prej H. Ničman
Ljubljana

priporoča

svojo zalogo raznovrstnih
molitvenikov, svetinje in
druge devocionalije, razne
šolske in pisarniške po-
trebščine ter veliko zalogo
raznega papirja.

Stavbna pisarna
IVAN OGRIN
Ljubljana

Gruberjevo nabrežje štev. 8

Prevzema vsa zidarska in
druga stavbna dela. Izdaja
strokovna mnenja, izvršuje
načrte in proračune.

Delo solidno, po primerno
nizkih cenah.

Vsem šolam!

Obrtna centrala za
obnovitev po vojni
poškodovanih krajev
v Ljubljani

Sodna ulica štev. 11

ima v zalogi večjo množino:

normalnih trosedežnih in
štirisedežnih šolskih klopi,
šolskih tabel, šolskih miz,
obešal in ruskih računal in
jih ponuja v nakup šolske
oprave potrebnim šolam

po zmernih cenah.

„Narodna knjižara“, Zagreb

poručuje svima, koji hoće, da upoznaju
svu južnoslav. katol. štampu, nek naru-
čuju iz „Nar. knjižare“, koja i dobavlja
sva djela hrvatska, slovenska, srpska i
njemačka. Ovo su vlastite naklade knjige:

Dr. Wilk: Moderni svetac	K 5'—
L. Monnier: Povjest sv. Franje, I. i II. dio (500 strana)	20'—
Dr. Bauer: Theodicea	12'—
Dr. Bauer: Antologia	12'—
Zimmerman: Noetika	14'—
Gunčević: Zašto se katolički svećenici ne žene	3'50
Harapin: Opstoji li Bog?	1'50
S. Marden, prof.: Samopouzda- nje vodi k pobjedi	7'—
S. Marden, prof.: Volja i uspjeh	8'—
Grđec P.: Jugoslavenski Argo- nauti	4'—
Lj. Matković: „Najljepšoj među ženama“, Pjesme	5'—
I. Jakovljević: „Studije i Fejtoni“	4'—
Ascetska knjižnica: Lehen: „Put k unutrašnjem miru“	10'—
Ascetska knjižnica: Quadrupani: Bogoljubna duša u dvojbama duš. života	5'—
Krijesova knjižnica: Šest sve- zaka o narodnim ručnim ra- davima po	2'—

**Vse šolske potrebščine,
pisarniske, risalne in
pomnoževalne priprave**

ter vedno najnovejše

umetniške razglednice

kupite najbolje v papirni trgovini

Ivan Gajšek

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (pri Prešernu).

Prvi in edini slovenski zavarovalni zavod je
UZAJEMNA ZAVAROVALNICA

LJUBLJANA, DUNAJSKA C. 17.

V življenskem oddelku

sprejema vsa zavarovanja, ki
se tičejo človeškega življenja,
pod najugodnejšimi pogoji. —

Zahtevajte cenike in pojasnila.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Homerjeva Ilijada. Fr. Omerza. I.—VI. spev	K 6.—
" " " " " VII.—XII. spev	" 6.—
Taras Buljba. Povest. N. Gogolj. Iz ruščine prevedel Vladimir Levstik. Vezano	" 12.—
Izlet gospoda Broučka v XV. stoletje. Češki spisal S. Čech, poslo- venil Stanko Svetina	" 9'60
Četrtek. G. K. Chesterton. Poslovenill Oton Župančič. Vezano	" 6.—
Zapiski iz mrtvega doma. A. M. Dostojevski. Prevel Vladimir Levstik. Eleg. vezano	" 16'80
Vzori in boji. Po prijateljevih pisnih priobčil Jože Debevec	" 14'40
Vezano	" 19'20
Njiva. Spisal Ksaver Meško	" 1'20
Izbrani spisi. Dr. Janez Mencinger. I./II. zvezek : Povesti in novele. Vez.	" 14'40
Matj. Dramatska slika v treh dejanjih. Spisal Ksaver Meško	" 9'60
Tri povesti. Grof Lev Tolstoj	" 4'80
Kazaki. Kavkaška povest. Grof Lev Tolstoj. Iz ruščine prevel Josip Knaflič	" 7'20
Amerika in Amerikanci. Spisal Rev. J. M. Trunk. Vezano	" 24.—
Jezikovni spisi. P. Stanislav Škrabec. I.	" 4'80
" " " " " II.	" 7'20
" " " " " III.	" 7'20
Iz Kastelčeve zapuščine. Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi. Objavil Ivan Grafenauer	" 9'60
Cirilica. Navodilo za čitanje in pisanje srbščine v cirilici	" 3'30
Poezije. Zložil S. Gregorčič. Životopis napisal Ivan Dornik. I. zvezek. Mala žepna oblika, elegantno vezano	" 10'80
Josip Jurčič: Spisi. Uredil dr. Ivan Grafenauer. IV. zvezek K 14'40, vez.	" 19'20
" " " " " V. " " 9'60, " " 12.—	" 12.—